

HARTA E KTHIMIT TE ALLAHU NË RAMAZAN

Hoxhë Enis Rama

HYRJE

Plotësimi i adhurimit si objektiv

S'do mend se kushtimi yt ndaj adhurimit është një ndër çështjet më të rëndësishme të jetës sate fetare gjatë ramazanit dhe jashtë tij. Kur ke të bësh me adhurimin, duhet patjetër ta kesh parasysh si aspektin fizik, si atë shpirtëror, në mënyrë që të arrish një realizim sa më domethënës të tij.

Kualiteti i adhurimit si faktor përcaktues i përmirësimit

Por gjërat nuk zhvillohen gjithmonë ashtu si do të duhej. Ajo për çka të gjithë pajtoheni është se veprave tona u mungon kualiteti. Mund të thuhet që, në qoftë se si rezultat i këtij ramazani ti arrin të përmirësohesh, shkak i këtij përmirësimi s'do të jetë gjë tjetër veç kualitetit të adhurimit. Sa më kualitativ që të jetë adhurimi në ramazan, aq më e lartë do të jetë edhe shkalla e përmirësimit.

Ndërlidhja mes shkakut dhe pasojës në përmirësim

Mungesa e nevojës së brendshme për përmirësim ul kualitetin e përmirësimit. Duhet bërë patjetër një ndërlidhje të fuqishme mes shkakut dhe pasojës në këtë proces. Raporti shkak – pasojë është një ligj i Allahut në ndodhjen e dukurive.

S'ka ngelje në vend – Ose përparon, ose zbrapsesh

Nuk do të ketë përmirësim të gjendjes sate, në qoftë se kualiteti yt i veprimit mbetet në shkallën e një viti më herët. Dhe kjo nuk nënkupton thjesht ngelje në vend, meqë mosshfrytëzimi i shansit të ulë më poshtë nga ku ke qenë me herët. Ti nuk ke luksin e qëndrimit në të njëjtën shkallë. Në qoftë se nuk ec përpara, zbrapsesh automatikisht.

Edhe në rrafshin shariatik, edhe në atë universal Allahu vendosi rregulla të pandryshueshme, sipas të cilave zhvillohet jeta dhe rrugëtohet drejt Tij. Dhe njëra nga këto rregulla është se asgjë në këtë botë nuk ndalet në kuptimin absolut, pra, ose do të jetë në zhvillim e sipër, ose do të jetë në prapavajtje ose rënie. Njësoj qëndron puna edhe me imanin tënd: ose do të rritet, ose do të zvogëlohet.

Humbje e investimit shpirtëror

Mundësia e ngeljes duhet të të bëjë të vetëdijshëm për rëndësinë e përmirësimit të gjendjes sate, përndryshe ti jo vetëm që do të privohesh nga mundësia e

shpërblimit, por do ta bësh të pafrytshëm investimin që ke bërë më herët. Pra, në qoftë se ke qenë duke u përmirësuar dhe e ke ndërprerë, kjo ndalje konsiderohet prapavajtje ose dëmtim i asaj që është bërë deri në pikën e ndaljes.

Në dritën e kësaj mund të kuptohet edhe ajo çfarë përmendën disa prej dijetarëve të Selefëve, të cilët thanë se shkujdesja e njeriut për disa çaste mund ta rrënojë atë çfarë ai ka ndrequr për dhjetëra vite. Prandaj nga ti kërkohet që ta optimizosh tempin e përmirësimit pa humbur kohë, sidomos tash kur kemi të bëjmë me një muaj i cili, me lejen e Allahut Y, do të ndikojë fuqishëm në përsheptimin e përmirësimit, duke qenë se ngërthen të gjithë mekanizmat e nevojshëm për këtë.

Sipas kësaj rregulle, ti lidh ramazanin e kaluar me të sivjetmin, në mënyrë që ramazani i radhës të jetë një përparim nga ramazani i kaluar e jo vetëm një përsëritje e tij. Nëse në ramazanin e kaluar ndërtove dhe prej atëherë nuk ke përparuar më, do të detyrohesh ta bësh të njëjtën që ke bërë në ramazanin e kaluar, pra, të njëjtën përpjekje, të njëjtin investim për t'u përmirësuar në mejdane të caktuara.

Të ruash vazhdimësinë

Ti do të arrish të ruash investimin që ke bërë vetëm pasi të kuptosh se përmirësimi karakterizohet me vazhdimësi, jo me përmirësim deri në një shkallë të caktuar dhe më pas qetësim.

Ibnul-Kajimi رحمه الله rrëfen për periudhën e fundit të jetës së mësuesit të tij, Shejhul-Islam Ibn Tejmijes رحمه الله, dhe tregon sesi e kishte dëgjuar të thoshte se për dyzet vite vazhdimisht kishte përmirësuar Islamin e tij.¹ Pra, përmirësimi nuk bën të ndalet. Në momentin që ti mendon se nuk ke nevojë të vazhdosh të përmirësohesh, do ta dëmtosh investimin e bërë deri aty.

Pushtetin që duhet ta rimarrësh

Ti duhet të përpiqesh më shumë, që t'i japësh fund udhëheqjes së jetës sate nga epshi e nga shejtani dhe zemra jote ta rimarrë udhëheqjen.

Padrejtësia që ti ia bën vetvetes duke bërë gjynahe duhet të marrë fund dhe, në vend të saj, të instalosh një sistem që nuk të çon në padrejtësi. Por kjo kërkon një aftësi udhëheqëse që ti ende s'e ke.

A mund të krenohesh ti për ndonjë adhurim vullnetar (*nafile*) që ke kryer në vazhdimësi prej kohësh? Ndoshta je rrëzuar që në përpjekjet e para të zbatimit.

¹ Shih Medarixh salikin (1/520).

Ndoshta ke vazhduar deri diku dhe je ndalur. Sa e sa herë ke dëgjuar se sa mirë është ta bësh këtë a atë punë dhe ke vendosur ta fillosh, mirëpo nuk ka shkuar java dhe e ke ndërprerë. Apo ndoshta edhe nuk e ke filluar fare.

Ky dështim ndodh vetëm për shkakun se ti nuk e udhëheq dot vetveten. Prandaj është mirë të reflektosh për gjendjen tënde dhe të vetëdijeshesh për atë se çfarë po të udhëheqë, në mënyrë që të përmirësohesh dhe ta rimarrësh pushtetin e vetvetes.

Në analizën që i bën të brendshmes së njeriut, Ibnul-Kajimi vëren se *nefsi* (egoja), si një ushtar i rebeluar i zemrës, mund t'ia marrë pushtetin njeriut.² Zemra është udhëheqësi real dhe e ka ushtrinë e vet, por *nefsi* është ushtari më i rebeluar i zemrës, i cili pret edhe shfaqjen e dobësisë më të vogël për të ta grabitur kontrollin tënd të vetvetes. Dhe sa shumë dobësi sheh *nefsi* në zemrën tënde, të cilat i shfrytëzon për të të udhëhequr në drejtim të gabuar!

Kështu, shfrytëzimi i lidhjes mes shkakut dhe pasojës (shkaku është adhurimi, pasoja është përmirësimi yt) me kuptimet që do të shtjellohen në vijim, do të mundësojë një përmirësim të qëndrueshëm dhe, rrjedhimisht, një ramazan më ndryshe, më të mirë.

² Shih Igathetu Iehevan (1/75).

FORMULARI IDENTIFIKUES

Para se të fillojmë nga detajet e metodologjisë, është mirë të identifikosh saktë gjendjen tënde të tanishme, në mënyrë që të dish si t'i qasesh përmirësimit të tyre. Sigurisht se, që nga hera e fundit kur je zotuar se do të përmirësohesh, ke bërë zmbropsje të shumta. Për shkak të natyrës që kemi, është pothuajse e pamundur t'i përcjellim të gjitha lëshimet e bëra ose të na kujtohen ato, që t'i kemi parasysh në përpjekjet e radhës. Prandaj, pasja e një formulari që do të na i kujtonte rëniet ose lëshimet e bëra gjatë vitit të kaluar mund të jetë mjaft i vyer në këtë rast.

Pas një konsultimi me përvojat e dijetarëve dhe shkrimet e tyre, përpilua një përmbledhje pyetjesh-përgjigjesh për të cilën shpresojmë t'i pasqyrojë sa më realisht gjendjet tona, me qëllim që ta përcaktojmë drejtimin e rregullimit tonë.

Vërejtje: Që pyetjet në vijim t'i shërbejnë qëllimit sa më efektshëm, zgjidh vetëm njërën prej përgjigjeve që përshkruan saktë ose më së afërti gjendjen tënde.

1. Si i ke qëndruar llogaritjes së vetvetes vitin që shkoi?

- a. E kam bërë shpesh (çdo ditë, çdo javë)
- b. E kam bërë vetëm në rast fatkeqësie ose krize
- c. E kam bërë rrallëherë (një a dy herë gjatë vitit)

2. Si vlerëson rezistencën tënde ndaj kërkesave të epshit?

- a. Të qëndrueshme
- b. Nganjëherë bëj lëshime
- c. Shpesh bëj lëshime

3. Cilat kanë qenë prioritetet e tua në vitin që shkoi?

- a. Çështjet e Ahiretit
- b. Çështjet të kësaj bote
- c. Kam qenë i preokupuar me gjendjet e të tjerëve (vlerësimin e tyre, të folurit për gabimet e tyre, etj.).

4. Për çfarë ndien keqardhje më së shumti?

- a. Për kohën e pashfrytëzuar në fitim të shpërblimit (adhurime dhe bamirësi)
- b. Për shanset e humbura në biznes ose fitim material
- c. Për moskryerje të vizitave (vëllazërore, familjare, etj.)

5. Si vlerëson sjelljen dhe moralin tënd krahasuar me vitin e kaluar?

- a. Kam ndryshuar për mirë
- b. Nuk vërej ndonjë ndryshim
- c. Gjendjen e kam më keq se vitin e kaluar (jam më arrogant, me i ngutshëm, me paragjykues, etj.)

6. Si e ke kaluar vitin që shkoi?

- a. Sipas planifikimit dhe organizimit që kam bërë
- b. Spontanisht, sipas rrethanave

7. Si vlerëson përpjekjen tënde për t'i mbajtur nën kontroll aftësitë në vijim?

Të folurit:

- Të suksesshme
- Të dështuar

Shikimin:

- Të suksesshme
- Të dështuar

Dëgjimin:

- Të suksesshme
- Të dështuar

8. Si vlerëson përmbushjen tënde të detyrave:

Ndaj prindërve:

- Ka përmirësim
- Ka përkeqësim

Ndaj bashkëshortes/bashkëshortit:

- Ka përmirësim
- Ka përkeqësim

Ndaj fëmijëve:

- Ka përmirësim
- Ka përkeqësim

Ndaj punës me të cilën je ngarkuar:

- Ka përmirësim
- Ka përkeqësim

Ndaj farefisit:

- Ka përmirësim
- Ka përkeqësim

9. Si është gjendja e dhembshurisë sate ndaj pësimeve të Umetit?

- a. Në rritje
- b. Jo shumë e theksuar
- c. Nuk merrem me këtë çështje

10. Adhurimet e tua janë shtuar në:

- a. Sasi dhe kualitet
- b. Sasi
- c. Kualitet
- d. S'ka pasur kurrfarë shtimi

11. Si është qëndrimi yt për sa i përket vdekjes dhe daljes para Allahut Y?

- a. Bëj përpjekje të vazhdueshme për përmirësimin e vetvetes
- b. Do të dëshiroja që jeta të më përfundonte atëherë kur të jem në një gjendje devotshmërie më të mirë.
- c. Nuk bëj ndonjë përgatitje të veçantë.

12. Si qëndron me përgatitjet për ramazanin e radhës?

- a. Kam filluar më herët se vitin e kaluar
- b. Kam filluar më vonë se vitin e kaluar
- c. Nuk kam filluar ende

13. Në këtë ramazan do t'i kushtosh më tepër rëndësi:

- a. Kualitetit të adhurimeve
- b. Sasisë së adhurimeve
- c. Nuk jam përcaktuar ende

14. A ke vepra të caktuara për të cilat mendon të pendohesh në këtë ramazan?

- a. Mendoj të pendohem për cilësinë e dobët të adhurimeve
- b. Mendoj të pendohem për ndonjë vepër të ndaluar që kam bërë
- c. Mendoj të kërkoj falje të përgjithshme

HARTA

Kur flitet për përmirësimin si proces, nuk mund të mos përmendim një shkallë të rëndësishme të këtij rrugëtimi, të cilën dijetarët e kanë cilësuar si kthim te Allahu Y. Kjo shkallë veçanërisht të duhet tani në prag të ramazanit, pas një faze jete të kaluar në mosbindje ndaj Tij, që t'i shfrytëzosh mundësitë e mëdha që ofrohen në këtë muaj të begatë.

Duke qenë se temat e ramazanit që kanë të bëjnë me adhurimin janë të shpërndara, do të ishte më se e dobishme pasja e një harte e cila të ndihmon të orientohesh nëpër fazat e rrugëtimin. Struktura e veprimeve të këtij kthimi nuk është quajtur hartë nga dijetarët që e kanë shtjelluar këtë temë, megjithatë besojmë se ky është një term i përshtatshëm për trajtimin që do t'i bëjmë këtij koncepti. Pra, që përmirësimi të shkojë si duhet dhe të kurorëzohet me sukses, të duhet një hartë për t'u orientuar.

Njeriut pa hartë mund t'i ndodhë të bredhë andej-këtej rreth të njëjtit vend, duke shpresuar të mbërrijë te vendi i dëshiruar, dhe në fund të shohë se s'ka lëvizur shumë nga pikënisja. Ndryshe nga kjo, një shikim i vetëm në hartë do t'ia tregonte atij rrugën drejt vendmbërritjes. Domethënë, të duhet medoemos një hartë e kthimit, mosrespektimi i së cilës të çorienton, duke të të bërë t'i humbësh zhvillimet e rëndësishme të kësaj jete dhe, për pasojë, të biesh pre e joshjeve të shumta të dynjasë.

Një gjendje e parregullt jotja mund të jetë ndëshkim nga Allahu Y për mosrespektim të urdhrave të caktuar, siç u ndodhi Beni Israilit:

أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ

“... për dyzet vjet të çorientuar, duke u sjellë vërdallë nëpër tokë”.³

Për dyzet vjet ata brodhën në shkretëtirë, vendndalim pas vendndalimi, duke kërkuar vendbanim të përshtatshëm. Kështu mund të jetë edhe gjendja jote, duke qenë se kjo nuk u bëri vaki Beni Israilit vetëm për shkakun se ata qenë Beni Israil, por ngaqë nuk iu bindën instruksioneve të Allahut për drejtimin e duhur.

³ El-Ma'ide, 26.

Andaj, të mos jetë edhe ky ramazan një vendndalimi yti i radhës në bredhjen tënde të çorientuar. Jepu fund disa problemeve njëherë e përgjithmonë dhe përjeto këtë muaj ashtu siç i ka hije.

Fazat e kthimit

Rezultat përfundimtar i këtij kthimi duhet të jetë qëndrimi i vazhdueshëm nën hijen e kënaqësisë së Allahut, mëshirës së Tij, përkrahjes së Tij. Për ta arritur këtë gjendje duhet përmbushur tri fazat e kthimit:

- Keqardhja për gjynahet dhe përmirësimi i vazhdueshëm
- Korrektësia në shenjë mirënjohjeje
- Kënaqësia në adhurime

Këto tri faza janë të ndërlidhura ngushtë mes vete, kështu që moskryerja e njërës pamundëson moskryerjen e tjetrës. Për më shumë, secila nga këto tri faza ka komponentët e vet, të cilët duhet zbatuar po ashtu për të qenë faza e efektshme.

Keqardhja për gjynahet dhe përmirësimi i vazhdueshëm

Realizimi i kësaj faze ka tre komponentë:

1. Fshirja e pasojave të gjynaheve

Kur Allahu Y përmend ata që pendohen, thotë:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Përveç atij që pendohet, beson, dhe bën vepra të mira; të këtillëve Allahu të këqijat ua shndërron në të mira. Allahu fal shpesh/shumë, është i mëshirshëm”.⁴

Domethënë, atyre që pendohen, besojnë si duhet dhe vazhdojnë të bëjnë punë të mira, Allahu ua kurorëzon pendimin me sukses. Sigurisht se edhe ti ke bërë lëshime në të kaluarën dhe çdo lëshim a gjynah sjell pasoja. Kështu, në pjesën e parë të kthimit (pendimi, keqardhja) ti pastrohesh nga gjynahu, mirëpo nga pasojat e gjynahut pastrohesh vetëm në pjesën e dytë të kthimit (përmirësimi i vazhdueshëm). Gjynahu edhe mund të mos përsëritet, por pasojat vazhdojnë të

⁴ El-Furkan, 70.

mbeten të pranishme, gjë që mund të paraqesë pengesë në rrugëtimin tënd drejt Allahut Y. Kjo është si shembulli i sëmundjes që e godet njeriun: ajo kalon dikur, por lë pasojat. Njësoj dhe tërmeti: dridhja përfundon, por më pas duhet të merresh me dëmtimet dhe të rregullosh.

Ngjashëm me këtë, ti duhet t'i largosh pasojat të cilat e mjegullojnë raportin tënd me Allahun Y. Selefët shpesh ktheheshin në të kaluarën për të gjetur shkakun e pasojave të mëvonshme. Ata e dinin se Allahu ua kishte falur gjynahet, por ishin të vetëdijshtë se duhej të merreshin edhe me pasojat që gjynahet linin pas. Njeriu mund të bëjë një gjynah dhe, për pasojë, të trashëgojë një mentalitet a kulturë të gabuar, e cila mund të pasqyrohet edhe në adhurimet e tij. Kështu, ndodh që dikush të bëjë padrejtësi dhe të kërkojë falje thjesht vetëm me një "Ma bëj hallall!" Në këtë rast, kërkim i faljes mund ta largojë llogaridhënien për atë padrejtësi, mirëpo s'mund të thuhet se është hequr dorë nga mentaliteti që e ka shkaktuar atë padrejtësi.

Andaj, nuk bën të mjaftohesh vetëm me aspektin e jashtëm, atë të kërimit të faljes, por duhet shikuar ku kanë ndikuar gjynahet dhe të mundohesh të bësh përmirësimin, me qëllim që t'i çrrënjosh tërësisht pasojat e tyre, qofshin ato në raportin me Allahun, qofshin në raportin me krijesat.

2. *Dhembjet e rrëshqitjeve*

Nuk mund të llogaritet si përmirësim kualitativ një e arritur, në qoftë se nuk dhembin dështimet e njëpasnjëshme. A ke parë sesi njeriu i cili rrëshqet në një vend dhe pëson lëndime, kur të kalojë prapë nëpër atë vend, ruhet më shumë. Kështu edhe ti duhet të synosh të përmirësohesh pas çdo rrëshqitjeje që e pëson.

Është treguar për disa dijetarë se, nëse u ikte namazi i natës gjatë udhëtimit, në mëngjes dëgjoreshin duke klithur nga dëshpërimi për namazin e humbur. Pra, ata ndienin dhembje, kur nuk arrinin të kryenin ndonjë adhurim që e bënëin zakonisht. Po ti a ndien dhembje, kur të ikën namazi i sabahut, për shembull?

Për ta ndier këtë dhembje duhet të investosh kohë dhe mund. Dhe rezultati duhet të jetë i atillë që, sa herë të të prekë në iman ndonjë gjynah, të ndiesh dhembje sikurse ndien dhembje në trupin fizik nga sëmundjet. Së këndejmi, në qoftë se në këtë ramazan të ikë diçka nga ajo që ke planifikuar (namaz me xhemat, *dhikr* a lexim Kurani), mundohu ta përjetosh dhembjen e humbjes, me qëllim që të paktën të përfitosh në këtë mënyrë nga moskryerja e saj. Kësisoj i

përjetonin humbjet Selefët, të cilët mund të mos kenë ndier këto dhembje në fillim, por gradualisht i mësuari vetët e tyre t'i ndienin. Në fillim ndoshta do të duhet t'ia imponosh këtë ndjenjë vetes deri në njëfarë mase, por më pas kjo pritët të ndodhë natyrshëm. Dhe s' do të thotë që kjo dhembje të mbetet vetëm në rrafshin personal, meqë është mirë të ndiesh dhembje edhe për tjetrin që nuk është në rrugën e drejtë.

3. *Kompensimi i humbjeve*

Nëse nuk mësohesh të kompensosh atë që ke humbur, zor se do të përmirësohesh. Kjo sidomos kur kemi parasysh faktin se ne, edhe pa humbur gjë, jemi mbrapa nga gjendja në të cilën duhet të jemi.

Pra, besimtari i drejtë nuk duhet t'i marrë me lehtësi lëshimet a humbjet, por duhet ta ndiejë dhembjen e cila do të nxisë produktivitet më të madh ose kompensim të asaj që ka ikur. Dhe ky kompensim është dy llojesh: Kompensim me një vepër të njëjtë ose kompensim me një vepër të ngjashme, në mënyrë që të mos mbetemi pa u shpërblyer. Për idenë e kompensimit të së humburës në kontekstin e ramazanit do të flitet edhe më poshtë, kur të trajtohen motivet e ruajtjes së kualitetit të ramazanit.

Korrektësia në shenjë mirënjohjeje

Pas fazës së parë të kthimit, vjen faza e dytë, e cila nuk dallon shumë prej të parës. Në fakt, është vazhdim i saj. Kjo është faza e kthimit me korrektësi, që ndërlidhet edhe me premtimin e dhënë Allahut në fazën e hershme të krijimit, para se të vendoseshim në Tokë:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ

“Kujto kur Zoti Yt nxori nga shpina e bijve të Ademit pasardhësit e tyre dhe i bëri dëshmues të vetëve së tyre (duke u thënë): ‘A nuk jam Unë Zoti juaj?’ Ata thanë: ‘Po, dëshmuam’. (Atëherë) Të mos thoni në Ditën e Kijametit: ‘Ne s’ kemi qenë të vetëdijshëm për këtë’”.⁵

⁵ El-A'raf, 172.

Pra, të gjithë ne kemi lidhur besën me Allahun se do t'i nënshtrohemi Atij. Me qëllim që të ndihmojë në realizimin e këtij premtimi të dhënë, Allahu i dha anim për t'u nënshtroar (islam) çdonjërit që e solli në këtë botë. Për më shumë, Allahu u ka ndihmuar njerëzve duke u dërguar edhe Libra dhe pejgamberë, që njerëzit ta njohin nga afër realizimin e atij premtimi. Andaj, është korrektësi t'i kthehesh Allahut pikërisht për shkak të këtij besatimi.

Krahas mundësisë për t'u përmirësuar, këtë korrektësi të kthimit te Allahu e bëjnë edhe më të obligueshëm të mirat e shumta që Allahu t'i ka dhënë në këtë botë. Kur dikush të bën mirë, ti mundohesh t'ia kthesh në mënyra të ndryshme jo pse e ke obligim, por korrektësia e kërkon që gjithmonë ta kesh mirë me atë person. Një shembull i natyrës së kësaj korrektësie është rasti kur një plakë vizitoi pejgamberin ρ dhe ai hoqi nga trupi rrobën e sipërme për ta shtruar në tokë, që ajo të ulej në të. Asokohe, te arabët rroba e sipërme ishte ajo që dukej, meqë ata bartnin nga dy palë rroba. Rroba e poshtme (*izari*) mund të ishte çfarëdo, mirëpo për t'u dukur në rregull rroba e sipërme duhej të ishte e bukur. Pra, pejgamberi ρ e shtroi në tokë rrobën sipërme (*rida*) të cilën e mbante për zbukurimin e nevojshëm, që ajo plakë të ulej në të. Kur u pyet nga Aisha ψ përse ai po i kushtonte aq shumë respekt asaj gruaje, pejgamberi ρ tregoi se ajo ishte gruaja që e vizitonte atë dhe Hatixhen ψ sa ishte gjallë ajo dhe këtë po e bënte në shenjë respekti ndaj saj.⁶ Pra, kjo sjellje kishte të bënte me korrektësi, me mirënjohje, ndonëse një shkallë e tillë e sjelljes nuk ishte e obligueshme.

Së këndejmi, ti ia dhe besën Allahut se s'do ta tradhtosh amanetin (përgjegjësinë e marrë përsipër) dhe korrektësia karshi këtij besatimi kërkon që t'i mbetesh besnik premtimit të dhënë. Zbatimi i kësaj faze të korrektësisë ka forcat e saja shtytëse, çka lë të kuptohet se shfaqja e korrektësisë nuk duhet t'u lihet pikëpamjeve tona personale, të cilat mund të jenë të ndryshme. Atëherë, si realizohet kjo saktësisht? Si faza e parë, edhe kjo fazë përbëhet nga tre komponentë:

1. Të heqësh dorë nga kënaqësia e gjynahut të bërë

Ti je penduar nga një gjynah dhe tashmë pendimi ka marrë fund me braktisjen e atij gjynahu dhe keqardhjen për të. Po ashtu, ti ia dhe besën Allahut se do t'i kthehesh të vërtetës dhe Allahu të nderoi duke të ta mundësuar këtë kthim. Pas tërë kësaj, nuk është korrekte që, sa herë të të kujtohet gjynahu, të të ngjallet edhe kënaqësia që ndjeve në bërjen e atij gjynahu. Ndonëse ti kurrë nuk do ta

⁶ Transmeton Taberani në Muxhem el-kebir (1/62) dhe Bejhakui në Shu'ub el-iman (6/517). Shjeh Albani tha se hadithi është i vërtetë (sahih). Shih Silsile ehadith sahiha (1/424).

bëje prapë atë gjynah, prapëseprapë është e turpshme ta ndiesh përsëri qejfin e bërjes së atij gjynahu. Natyrisht, ti nganjëherë mund të ndiesh cytje për ta rikujtuar atë kënaqësi, por duhet ta luftosh këtë, meqë kjo është pjesë e procesit të përmirësimit.

Ibnul-Kajimi sjell një debat në librin e tij *Medarixhu-Salikin*⁷ lidhur me atë se a është më i mirë ai që e ka të vështirë lënien e një gjynahu, apo ai që lë atë pa ndier vështirësi. Ai argumenton se më i mirë është ai, që e lë kollaj gjynahun, sepse ai që nuk ndien rezistencë në lënien e gjynahut, në fakt, e mposht ndikimin e gjynahut që në fillim, për shkak se urren gjynahun.

Ka shumë argumente që përmendën lidhur me këtë dhe një prej tyre është fakti se personi lufton me vetveten për ta arritur nivelin ku s'do ta ketë vështirë përmbajtjen nga gjynahu, meqë askush nuk e fut veten në siklet pa pasur nevojë. Ai që e ka vështirë ta lërë shikimin e ndaluar dhe dëshiron ta heqë qafesh këtë problem, do të jepte gjithçka vetëm e vetëm që ta urrente atë shikim. Mirëpo ja që dikush nuk e ka këtë problem ose për shkak të përpjekjeve që ai ka bërë, ose për shkak të përmbajtjes që e ka dhuratë prej Allahut Y; dhe që të dyja, në njëfarë mënyre, ai i ka merituar.

Prandaj, prej korrektësisë dhe mirënjohjes për të vërtetën që ta dha Allahu është të mundohesh maksimalisht ta urresh gjynahun jo vetëm për të mos e bërë më, por thjesht ngaqë e ke bërë. Në dritën e kësaj kemi dhe hadithin e pejgamberit p ku përmenden tri cilësitë që e bëjnë besimtarin ta shijojë ëmbëlsinë e imanit dhe njëra prej tyre është që ai të urrejë t'u kthehet gjynaheve ashtu siç urren të hidhet në zjarr.⁸ Në hadith, mohimin e besimtarit për t'u kthyer në gjynah pejgamberi p nuk e përshkruan thjesht si një mosdashje, por si urrejtje. Kjo meqë ka njerëz që për moskthimin në gjynahe u duhet ta luftojnë vetveten, pra, nuk është se i urrejnë gjynahet aq shumë.

⁷ Shih Medarixh salikin (1/304).

⁸ Bëhet fjalë për hadithin që e transmeton Enesi ψ, i cili tregon se pejgamberi p ka thënë: "Ai që i ka këto tri gjëra, e ka shijuar ëmbëlsinë e imanit:

"ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ:

١. أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، ٢. وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، ٣. وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَذَّفَ فِي النَّارِ."

1) Allahu dhe i dërguari i Tij p janë më të dashur për të se çdo gjë tjetër; 2) E do një person vetëm për hatërin e Allahut; 3) E urren kthimin në mosbesim ashtu siç e urren të hidhet në Zjarr". Transmeton Imam Buhariu (16) dhe Imam Muslimi (165).

Urrejtja ndaj gjynahut duhet patjetër të jetë e pranishme, ngase gjynahu është thirrje për zhvendosje nga bindja në mosbindje. Ti je vendosur në binarët që çojnë te Allahu Y, kurse gjynahu të thërret të largohesh nga aty dhe ta provosh atë. Dhe përgjigjja në thirrjen e gjynahut është një paturpësi karshi besatimit që ke bërë. Ti ke nevojë për një kthim përfundimtar te Allahu, pa kurrfarë ngurrimi a malli për kohën e kaluar në gjynahe, gjë që është një shfaqje e respektit për të vërtetën dhe konfirmim i premtimit që ia dhe Allahut Y.

2. *Të mos e konsiderosh veten më të mirë se gjynahqarët përreth, edhe pse ti je në të vërtetën*

Synimin e kthimit te Allahu nuk e arrijnë të gjithë. Njeriut mund t'i ndodhë që, për shkakun se e posedon të vërtetën, të fillojë ta ndiejë veten të sigurt dhe t'i nënçmojë të tjerët. Nuk është korrektësi të sillesh në mënyrë nënçmuese ndaj të tjerëve vetëm për shkakun se ti je në të vërtetën që, fundja, të është dhuruar dhe nuk është pronë jotja. Dhe s'do mend se ti nuk ke të drejtë t'i përbuzësh të tjerët me diçka që nuk është jotja. Kur njeriu të kuptojë drejt fenë e Allahut dhe t'i shohë shkeljet, mosmirënjohjen dhe rebelimin e tyre ndaj Allahut Y, nuk ka çare pa i urryer ato veprime.

Mirëpo procesi i urrejtjes nuk duhet të përfundojë këtu. I udhëzuari duhet të vazhdojë më tutje të merret me vetveten, që të marrë mësim nga rebelimi e mosmirënjohja e të tjerëve dhe të nisë ta akuzojë vetveten se s'është më i mirë se ata, meqë edhe vetë mund të ketë ndonjë nga ato të meta. Një nga dijetarët e Selefëve ka thënë:

“Nuk do ta kuptosh fenë si duhet, derisa të mos urresh për hatërin e Allahut dhe më pas ta urresh vetveten më shumë se të tjerët”.⁹

Shohim se arritja e mirënjohjes nëpërmjet fajësimit të vetvetes nënkupton grumbullimin e urrejtjes ndaj të tjerëve, për shkakun se i bëjnë gjynah Allahut, dhe shfryrjen e asaj urrejtje ndaj vetes sate e jo ndaj atyre. Këtë të kuptuar nuk mund ta arrijë askush, përveç atij që Allahu e begaton me njohuri të posaçme. Të mbledhësh energji nga ushtrimi i mosbindjes së të tjerëve ndaj Allahut dhe ta

⁹ Kjo nënkupton se besimtarin e drejtë e neveritin të këqijat që bëhen nga te tjerët, por ai shumë më shumë urren që ato t'i bëjë vetë, ngase, tek e fundit, ai do te japë llogari për veten e vet e jo për të tjerët.

godasësh vetveten me të mund të mos jetë aq e thjeshtë. Kështu, ti duhet të fillosh nga begatitë që ke, meqë edhe nuk ka mundësi tjetër. Ti së pari duhet ta urresh veten tënde, ngaqë nuk po tregohesh korrekt karshi të vërtetës që ta dhuroi Allahu Y, pastaj të mbledhësh urrejtje prej të tjerëve, kur t'i shohësh mosmirënjohjet e tyre karshi begative që u janë dhënë. Pra, ti mbledh urrejtje ndaj njerëzve për Allahun Y, por nuk e përdor kundër tyre ashtu që t'i nënçmosh ata. Urrejtjen e mbledhur nga veprat e tyre duhet ta përdorësh për ta parë shëmtinë e së keqes te vetja jote dhe për ta fajësuar vetveten, duke mos konsideruar vetveten më të mirë se të tjerët.

3. *Të verifikosh vërtetësinë e veprës për ta siguruar ndikimin e saj në zemër*

Allahu të udhëzon për te e vërteta dhe ti pranon të kthehesh, por pranimi i së vërtetës dhe kthimi te ajo janë dy procese të ndryshme. Kthimi realizohet me anë të veprave të cilat, nëse nuk inspektohen për ta verifikuar vërtetësinë e tyre, nuk e kryejnë funksionin që e kanë. Ky inspektim i veprimeve bëhet për t'i shpëtuar ndërhyrjes së *nefsit* (egos), meqë *nefsi* ka pretendime në çdo vepër që ti bën. Dhe ti nuk duhet të lejosh asnjë vepër të prekur nga *nefsi* të bëhet pjesë e kthimit tënd te Allahu Y. Me fjalë të tjera, shërbimi ndaj Allahut mund të kryhet dhe të përmbajë të meta. Shembulli i kësaj është si shembulli i shërbimit në një restorant, ku konsumatorit i ofrohet mundësia t'i shkruajë vërejtjet që mund t'i ketë për shërbimin e ofruar, me qëllim që menaxhmenti i restorantit ta përmirësojë shërbimin duke u bazuar në vërejtjet e tij.

Inspektimi i veprave

Ti duhet të përdorësh një formular në inspektimin e të metave në veprimet e tua, nëpërmjet të cilit mund të verifikosh nëse vepra është bërë në kohë, është bërë si duhet, është bërë për vetveten, apo për Zotin, etj.

Njohësit e kësaj fushe sugjerojnë që krejt veprimet e tua t'i qesësh në shesh dhe t'i ndash në ato që janë bërë për Zotin dhe ato që janë bërë për veten tënde, meqë ata shtrojnë hipotezën se në shumicën e veprave ose dhe në të gjitha prej tyre *nefsi* ka hise më së shumti. Domethënë, ti mund t'i bësh veprat vetëm për veten tënde (jo për Allahun Y) dhe të mos e ndiesh këtë.

Së këndejmi, ka mundësi që ta veprosh një punë të fshehtë dhe të mos jesh i sinqertë ndaj Allahut Y, edhe pse gjendesh i vetëm dhe askush nuk të sheh. Ti, fjala vjen, mund të falësh namaz nate duke qenë i vetëm në dhomë dhe *nefsi* të

fillojë ta grabisë hisen e Allahut pa e vërejtur ti. Kështu, *nefsi* të përgatitë modele të ndryshme, duke të pëshpëritur se nesër, për shkak të namazit të natës që ti po fal, njerëzit do të duhej të të respektonin më shumë, të pranoje më shumë *rrizk*, etj. Në anën tjetër, ka mundësi që të veprosh një punë duke qenë sytë e njerëzve të kthyer nga ti dhe të jesh plotësisht i vërtetë në kryerjen e saj.

Askush nuk mund të bëjë dallimin mes veprave që bëhen për Allahun dhe atyre që bëhen për *nefsin*, përveç “mjekëve” të zemrave, atyre që i njohin hollësisht këto gjëra. Dhe nuk mund të thuhet se ky inspektim u takon vetëm dijetarëve, sepse secili duhet të mundohet të bëhet dijetar i vetvetes për sa i përket gjendjes së zemrës dhe *nijetit*.

Për më shumë, Ibnul-Kajimi¹⁰ shpjegon se njeriu e bën veprën dhe, sipas radhës, vepra duhet ta japë frytin në zemër, që ajo të përfitojë nga vepra. Mirëpo, shpeshherë mes zemrës dhe veprës krijohet njëfarë hapësire të cilën e shfrytëzojnë “piratët” (shejtanët, *nefsi*) për të penguar arritjen e veprës te zemra ... “Unë po fal namaz dhe po them *La ilahe il’la Allah*, por zemra disi ... “ Kjo mosarritje e veprës te zemra ndodh për shkakun se në vepër ka një defekt. Po të ishte e shëndoshë vepra, “piratët” s’do të mund ta pengonin rrugëtimin e saj për te zemra.

Kështu, ndodh që ti të bësh shumë vepra dhe të mos kultivosh në zemrën tënde as dashuri ndaj Allahut Y, as frikë nga Ai, as shpresë tek Ai. Për pasojë, zemra jote as nuk të bën të mos e lakmosh këtë botë, as nuk të bën të etur për Ahiretin. Pra, ti fal namaz dhe nuk të shtohet malli për Allahun Y, për shkak se vepra nuk përfundon në vendin e duhur (në zemër). Në këtë mënyrë ti nuk arrin të fitosh dritë të mjaftueshme për të dalluar mes asaj që duhet dashur dhe asaj që nuk duhet dashur; të dish me kë të rrih e prej kujt të largohesh, kë ta mbash afër e kë ta mbash larg. Shkurt, ti nuk e njeh realitetin tënd.

Po të arrinte ndikimi i veprave në zemrën tënde, do të ndriçonte mjaftueshëm për ta dalluar të vërtetën prej të pavërtetës, kush e ka me vend e kush jo, kë e do Allahu e kë jo. Paramendo sa do të ishte përmirësuar zemra, sikur të derdhje në zemër tërë atë mund që ti bën në ramazan e tërë atë lodhje nga agjërimi. Në gjendjen që e ke tani sigurisht se ndikimi i agjëritit humb dhe durimi i fituar tretet. Prandaj, duhet t’i përmbledhësh forcat dhe t’i inspektosh veprat që i bën, me qëllim që të zbulosh përse gjërat nuk po shkojnë si duhet.

¹⁰ Shih Medarixh salikin (1/452) me shumë ndryshime.

Sigurisht ke parë sesi për verifikimin e disa çështjeve të kësaj bote njerëzit dinë të thellohen në detaje marramendëse. Ata, bie fjala, për një aeroplan të rrëzuar bëjnë hulumtime shumëvjeçare e harxhojnë miliona vetëm e vetëm që ta gjejnë shkakun e rrëzimit dhe ta parandalojnë një gjë të tillë në të ardhmen. E, sa e sa defekte përmbajnë veprat e tua si pasojë e të cilave rrëzohesh shumë herë dhe ti as nuk harxhon kohë e as mund për ta inspektuar gjendjen. Pra, formo një “komision” në veten tënde dhe jep mundin për t’i ndriçuar rastet. Krejt çfarë ke, qit përpara Allahut Y, që të zbulosh pse nuk je si duhet. Kësisoj ti do të arrish të kuptosh ndonjë të metë tënden dhe të sigurohesh prej saj sa të jesh gjallë. Ti duhet patjetër të merresh me këtë, edhe nëse të duhet të anulosh punë të kësaj bote, në mënyrë që t’u japësh fund problemeve e të mos hiqesh zvarrë drejt vendmbërritjes.

Mendjemadhësia (kibri)

Shprehur në mënyrë figurative, njeriu ndërpret fluturimin e zogut (veprës) duke e vrrarë me pushkën e mendjemadhësisë. Siç e dimë, mendjemadhësi është të refuzosh të vërtetën dhe t’i nënçmosh njerëzit. Domethënë, ty mund të të parashtrohet e vërteta dhe të mos e pranosh, ose ta nënçmosh dikë. Kjo sjellje jote vret zogjtë (veprat) të cilët ti ke nisur drejt zemrës. Kjo, po ashtu, mund të përshkruhet edhe si vetëpëlqim ose *idlal*. Për ta kuptuar këtë më mirë, mund të përmendim një aspekt të umres ose të haxhit. Pasi ta kryesh *tavafin*, duhet të rruash kokën. Pronarët e rrojtoreve aty pranë vendosin persona nga dyqind metra para rrojtoreve për t’i orientuar dhe ftuar njerëzit të vijnë tek ata. Kësisoj ata bëjnë njëfarë reklamimi për të cilin edhe paguhen. Ata persona të kapin për dore dhe nuk të lëshojnë, derisa të ulin në karrigen e tyre. Ngjashëm me këtë, nga vetëpëlqimi që ndien, njeriu mund t’i ftojë të tjerët për ta parë punën e tij. Këtë ai e bën në mënyra të ndryshme. Ta zëmë se ti je duke kërkuar banesë me qira dhe has në një person të tillë. Për të të çuar te banesa për të cilën ti interesohesh, ai të fton t’i biesh përmes kopshtit (punëve të tij) që ta shohësh sa mirë e ka rregulluar. Pra, qëllimi i tij nuk është të ta lehtësojë udhën deri të banesa, por që të shohësh çfarë ka bërë ai. Kësaj dredhie i thonë *idlal*.

Të parët vetëm të kontributit vetjak (Rujetil-amel)

I këtilli, ngado që ai të shikojë, vëren vetëm arritjet e veta, duke harruar se dikush ia ka mundësuar punët që e ka bërë, pra, duke harruar Allahun e ndoshta edhe dikë që ishte sebeb. Për pasojë, ti nuk përfiton nga veprat që i bën.

Dijetarët kanë sqaruar se ka edhe shumë defekte të tjera të fshehta në të vepruar, të cilat njeriu mund t'i zbulojë vetëm me anë të një inspektimi të hollësishëm. Është për t'u çuditur sesi njeriu di t'i shkëpusë lidhjet me Allahun dhe, megjithatë, nga mëshira Ai i mbulon shumë prej defekteve të tij. Madje, shumicës së atyre që angazhohen në punë të hairit, Allahu ua fsheh rreziqet, përndryshe ata nuk do të mundoheshin të ngriheshin. Paramendo të marrësh vesh se, ndërsa po qëndroje në një skelë në katin e dhjetë të një ndërtese për të rregulluar diçka, skela në çdo moment ka mundur të thyhej dhe ti të rrëzoheshe përtokë. Kështu, Allahu i mban të fshehta shumë gjëra, meqë nuk e duron zemra e secilit njohjen e këtyre realiteteve. Po i njohe në detaje të gjitha rreziqet, mund të ndodhë diçka edhe më e rëndë sesa shkëputja në fjalë: Ti mund të humbësh shpresën dhe, rrjedhimisht, vullnetin për të punuar për Allahun Y, ose të konsiderosh se nuk ia vlen. Allahu po që i ka fshehur ato, por ti duhet të ruhesh dhe të mos i kërkossh qëllimisht, që të mos biesh pre e hileve që do të mund t'i bëje.

Përjetimi i adhurimeve

Deri këtu mësove se ka dy faza të këtij kthimi dhe secila prej tyre ka nga tre komponentë të cilët mundësojnë përmbushjen e fazës përkatëse. Më saktë, fillimisht ti i kthehesh Allahut vetëm teorikisht, por vetëm pranimi për t'u kthyer nuk ta siguron një gjendje të qëndrueshme. Me fjalë të tjera, ti e bën kthesën, kur pranon Kuranin dhe Sunetin, por kthimi nuk përfundon me kaq. Prej këtu, prej përgjigjes abstrakte që ti bën fillimisht duhet të kalosh në gjendjen e kënaqjes me adhurimet, gjë që, si dy fazat e para, ka tre komponentë:

1. Mospërfillja e veprave që ti bën

Thamë se kthimi te Allahu arrihet pas keqardhjes për gjynahet dhe duke u përmirësuar më pas. Kjo po që është njëfarë e arriture, por ti s'bën ta zësh për gjë. Ky mentalitet i nënçmimit të punës vetjake arrihet në dy mënyra:

- a) Të kujtosh se ti, në fakt, për punën që ke kryer je shtyrë nga Allahu Y, ngase pa shtytje nga Ai nuk do të mund as të lëvizje.

Pra, ti s'ke përse ta konsiderosh veten merituar për kryerjen e veprimit dhe, për rrjedhim, ta konsiderosh veten të denjë për shpërblim; ose të bezdisesh në rast të ndonjë sprove të cilën, sipas teje, nuk e ke merituar. Sepse kjo shkakton humbjen e përlules ndaj Allahut dhe ngjalljen e vetëpëlqimit dhe të

krenarisë përballë Tij, gjë që dëmton adhurimin duke pamundësuar kënaqjen me të.¹¹ Kështu, Allahu të ndihmon ta kryesh veprën dhe ti ia dorëzon veprën Atij, megjithatë ti s'bën të mendosh se ke arritur diçka. Krejt çfarë ti duhet të bësh është ta dorëzosh veprën dhe të shpresosh se gjithçka do të përfundojë mirë.

b) Të jesh i vetëdijshëm se me asgjë nuk mund ta paguash atë çfarë ti kërkon.

Mos mendo se ti, me veprat që i bën, meriton atë që po e dëshiron. Aisha τ, gruaja e pejgamberit ρ, transmeton se i dërguari i Allahut ρ ka thënë:

وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ " : قَالَ! قَالُوا: وَلَا أَنْتَ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ. "سَيِّدُوا وَقَارِبُوا، وَأَبْشِرُوا، فَإِنَّهُ لَنْ يُدْخِلَ الْجَنَّةَ أَحَدًا عَمَلُهُ"
".يَتَعَمَّذَنِي اللَّهُ مِنْهُ بِرَحْمَةٍ، وَاعْلَمُوا أَنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهُ وَإِنْ قَلَّ

"Veproni me saktësi, jini afër saj dhe përgëzoni. Askënd nuk do ta fusë në Xhenet vepra e tij". "As ty, o i dërguari i Allahut?" - e pyetën të pranishmit. "As mua, përveç nëse Allahu më përfshin me mëshirën e Tij. Ta dini se vepra më e dashur për Allahun është ajo, që bëhet në vazhdimësi, edhe nëse është e paktë", - tha pejgamberi ρ.¹²

2. Ndjesia e nevojës për Allahun Y

Në këtë fazë duhet të kuptosh se nuk mundesh pa Allahun dhe ti vetë, në të vërtetë, s'je gjë. Ti mund të kesh kuptuar këtë fakt më herët, por tash duhet edhe ta ndiesh. Të dish një fakt është një gjë, ta kuptosh a ta ndiesh është diçka tjetër. Andaj, pasi të mos i zësh për gjë veprat e tua dhe të kuptosh se nuk shpëton dot vetëm me to, çdo pjesëz e trupit tënd do të fillojë ta ndiejë dhe ta shohë nevojën e pazëvendësueshme për Allahun Y. Dhe nevoja jote për Allahun nuk ka të bëjë vetëm me pranim të veprave; ajo është një nevojë qenësore, që përfshin të gjitha sferat e jetës sate.

3. Të parit e lutfit (kujdesit të hollësishëm) të Allahut ndaj teje

¹¹ Adhurimi i besimtarit kalon nëpër dy faza: Kërkimi i ndihmës nga Allahu dhe kryerja e adhurimit drejtuar Atij. Provë për këtë është ajeti i pestë i sures el-Fatiha: "Vetëm ty të adhurojmë dhe vetëm prej Teje kërkojmë ndihmë". Mungesa e kërkimit të ndihmës, madje dhe ndjenja e njëfarë pavarësie në këtë drejtim, e dëmton shumë procesin e adhurimit dhe, për pasojë, kënaqësinë në të.

¹² Transmeton Imam Buhari (6464, 6467) dhe Imam Muslimi (7122).

Në qoftë se te ti mblidhet doza e mjaftueshme e ndjesisë së nevojës ndërsa s'i zë për gjë veprat që ti bën, do ta shohësh *lutfin* e Allahut ndaj teje. Pikërisht kjo gjendje është vendmbërritja jote në rrugëtimin e kthimit tënd te Allahu Y, domethënë, kur të kuptosh se tërë gjendja jote është kryekëput vetëm mirësi e Allahut ndaj teje, e derdhur në ty për ndonjë arsye që ti s'e kupton medoemos.

Allahu është el-Muhsin, Bamirësi që e bën shkakun dhe pasojën. Çështja është e ndërlidhur me Të fund e krye. Ai është el-Euwel (Nismëtari i mirësisë) dhe el-Akhir (Përfunduesi i mirësisë), dhe nuk ka Zot tjetër përveç Tij. Kjo, pra, është struktura e hartës për kthimin te Allahu Y, ku mund të shohësh se Allahu është i Pari, nga i Cili vjen çdo gjë, dhe i Fundit, tek i Cili përfundon çdo gjë, pas çka do të duhej të të mbushej zemra me përlësi dhe dashuri ndaj Tij, dhe kjo të të shërbejë si energji për kthim të sigurt tek Ai. Andaj, shiko ku të ka prekur *lutfi* i Allahut dhe falëndero Atë për këtë, sepse ajo prekje nuk është e rastësishme. Shpresoj që në këtë ramazan ta fillosh udhëtimin e duhur të kthimit te Allahu duke u orientuar me anë të kësaj harte; të kthehesh ashtu që ta ndiesh dhe ta shohësh me sytë e ballit dhe të zemrës nevojën tënde për Allahun Y, dhe në tërë këtë të gjesh *lutfin* e Tij ndaj teje, duke u nisur nga mundësia që Ai ta ofron për t'iu kthyer Atij deri te përmbyllja e suksesshme e këtij kthimi.

Për fund, duke qenë se muaji ramazan është një muaj ku besimtari shoqërohet në mënyrë të veçantë me Kuranin jo vetëm për ta lexuar atë, por edhe për t'i kuptuar ajetet e tij, është mirë të përdorësh çdo gjë që të ndihmon në këtë drejtim. Për sa i përket të kuptuarit të ajeteve të Kuranit, do të mund të përfitoje nga përkthimet në shqip të vëllimeve të *tefsirit* të shejh Sadit رحمه الله, që është një nga *tefsiret* më të përshtatshme për shumicën e xhemitit. Në kuadër të këtyre vëllimeve gjendet edhe *tefsiri* i xhuzit 'Amme, shumicën e sureve të të cilit, besoj, i dimë përmendsh të gjithë.

Adhurimi në ramazan

Në pjesën e parë të kësaj harte, i sqaruam udhëzimet e duhura për kthimin tonë te Allahu Y, ku mësuam për gjëra që nga njëra anë e fuqizojnë zemrën për një rrugëtim të rehatshëm e të suksesshëm drejt Krijuesit dhe nga ana tjetër e përgatisin që ta shijojë ëmbëlsinë e adhurimeve. Krahës këtyre udhëzimeve për zemrën, na duhen edhe udhëzime që kanë të bëjnë me aspektin praktik, i cili duhet të jetë i një standardi që garanton kualitet dhe vazhdimësi. Për ta realizuar këtë janë të nevojshme disa kuptime të cilat po i përvijojmë në vijim.

Të jesh i vetëdijshëm kujt po ia kushton veprat të cilat mendon t'i kryesh në ramazan

Shpeshherë, i preokupuar me mënyrën e kryerjes së veprës, ti harron t'ia kujtosh vetvetes për kë je duke e bërë veprën. A je ti i vetëdijshëm se kush të përcjellë çfarë je duke bërë gjatë ramazanit (edhe jashtë tij)? A je ti i vetëdijshëm se kush e vlerëson kualitetin e agjërimit tënd, të namazit tënd, të *dhikrit* tënd?

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْرُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

“Ti nuk angazhohesh në asnjë çështje, nuk lexon pjesë nga Kurani dhe nuk bën çfarëdo vepre e që Ne të mos jemi dëshmitar, kur ju e ndërmerrni atë. Zotit tënd nuk mund t'i fshihet asnjë grimcë në Tokë a në qiell, as diçka më e vogël e as më e madhe e të mos jetë (evidentuar) në Librin e qartë”.¹³

Pra, mbikëqyrja që ta bën Allahu, është një pikë e rëndësishme, nëpërmjet së cilës të mundësohet të jesh më i përgjegjshëm gjatë ramazanit.

Sigurisht, për çdo aspekt të jetës sate ti përgatitesh. Për shembull, kur paralajmërohesh për ardhjen e mysafirëve, ti bën përgatitje të posaçme. Dhe sa më i rëndësishëm mysafiri, aq më e lartë do të jetë shkalla e përgatitjes. Pothuajse për çdo çështje në këtë botë puna qëndron kështu. Në kontrast me këtë, fatkeqësisht, për punët e botës tjetër njerëzit nuk përgatiten as dhjetë për qind nga sa përgatiten për punët e kësaj bote. Së këndejmi, ndjenja se Allahu është duke të përcjellë, bën që përgatitja jote të jetë më kualitative, kurse mungesa e kësaj ndjenje bën që përpjekja të humbë nga kualiteti. Pra, kërko një ramazan kualitativ, duke u shtyrë nga ndjenja e vëzhgimit që ta bën Allahu Y.

A është lehtë të arrish kualitetin e adhurimit në ramazan?

Ti mund ta dëshirosh përmirësimin, madje mund ta kesh të fortë ndjenjën se Allahu është duke të përcjellë, por mos mendo se tërë kjo do të kalohet me lehtësi. Pengesa do të ketë patjetër. Këto pengesa, në fakt, janë të metat e *nefsit* tënd, të cilat nuk i vë në pah asgjë tjetër veç përpjekjes sate për të qenë i mirë. Sa e sa pengesa ke nga *nefsi* dhe nga shejtani të cilat ti nuk i di, derisa të synosh të ngresh kualitetin e

¹³ Junus, 61.

adhurimit. Ndoshta llojin e leximit të Kuranit që ke shejtani nuk e ka për gjale. Ndoshta për llojin e namazit që ti bën *nefsi* nuk të shqetëson shumë, meqë ka njëfarë “marrëveshje” mes teje dhe *nefsit* për zbatimin e adhurimit në mënyrën si e bën ti. Reagimi negativ nga *nefsi* do të vijë atëherë kur ta cenosh këtë “marrëveshje” duke e synuar përmirësim të kualitetit të adhurimit. Kjo nuk duhet assesi të të zmbrapsë dhe as të të zhgënjejë, sepse, nëse nuk të shfaqen të metat sot, do të të shfaqen patjetër nesër. Në qoftë se të metat e tua nuk i nxjerr në pah fuqia e kualitetit të adhurimit, do t’i nxjerrë fuqia e Zjarrit të Xhehenemit. Pra, ty të takon të zgjedhësh se me çfarë do t’i nxjerrësh në pah të metat e tua.

يَوْمَئِذٍ تُعَرِّضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ

“Në atë Ditë, ju do të paraqiteni (para Zotit) duke mos mbetur i fshehur asnjë sekret juaji”.¹⁴

Gjëja më e frikshme për Selefët lidhur me Ditën e Gjykimit, ishte befasia. Shumë prej tyre kalonin kohë të gjata në adhurim duke qarë e duke reflektuar për ajetin:

وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ

“Atëherë, do të përballen me atë që nuk e kanë llogaritur”.¹⁵

Pra, Allahu do të ta shfaqë atë që ti nuk ke dashur të të shfaqet sa ke qenë në këtë botë. Tash ti zgjidh se a do ta shfaqësh vetë duke u përmirësuar, apo do të ta shfaqë Allahu në Ditën e Gjykimit. Kupto që kualiteti i adhurimit garanton shfaqjen e të metave, shfaqjen e dobësisë, shfaqjen e nevojës për pendim. Nuk ke mundësi që ta kuptosh drejt nevojën për falje gjynahesh nga Allahu Y, lirimin nga zjarri i Xhehenemit në ramazan ose ndikimin e ramazanit në faljen e gjynaheve, në qoftë se nuk i trazon gjynahet me kualitetin e duhur të adhurimeve. Atëherë dhe vetëm atëherë do të shohësh se ku qëndron ti realisht.

Me shtimin e kualitetit, mund të hasësh në ndonjë pengesë dhe të shohësh sa me rëndësi është që Allahu të ta largojë atë. Kjo është si shembulli i një njeriu i cili rri ulur dhe sipër kokës ka një pengesë të cilën nuk e vëren derisa të jetë ulur. Ai mund të qëndrojë me orë të tëra dhe të mos e vërejë se e ka këtë problem. Këtë do ta kuptojë vetëm kur të fillojë të ngrihet në këmbë. Kështu, nga pozita jote e ulët mund të mos e kuptosh kurrë barrën e gjynaheve që ti bart, ngase je mësuar me to

¹⁴ El-Hakka, 18.

¹⁵ Ez-Zumer, 47.

dhe ndihesh rehat me bërjen e tyre. Atëherë kur të orvatesh të ngrihesh në këmbë - që këtu nënkupton ngritjen e kualitetit të adhurimeve - do të shohësh sa shumë ke nevojë t'i thuash Allahut Y: "O Allah, Ti je Falës dhe e do faljen dhe shlyerjen e gjynaheve, andaj më fal e m'i shlyej gjynahet". Pra, të mos mbetet kërkimi i faljes një kërkesë e zakonshme, por le të bëhet një nevojë jotja. Le ta nxjerrë në shesh nevojën për kërkimin e faljes përpjekja jote për t'u ngritur.

Në kontekstin e kualitetit të adhurimeve, është përmendur dhe shkalla *el-Unsu bi-lah*, që është kënaqja e njeriut në shoqërimin me Allahun ashtu sikurse kënaqet në shoqërimin e një mikut të dashur prej njerëzve. Dhe ti ende nuk po arrin ta ndiesh kësaj shoqërimin me Allahun Y. Mosarritja e kësaj kënaqësie, në të vërtetë, nuk është haram. Me këtë është për qëllim vetëm shpalosja e një shkalle adhurimi më të lartë. Mund të mendohet se ngritja tek Allahu bëhet vetëm nëpërmjet kënaqjes. Kjo po që është e vërtetë, por ka edhe sprovë të tjera drejt këtij qëllimi dhe jo çdokush mund të ngrihet. Përgjatë kësaj ngritjeje, ti has në pengesa të ndryshme, zmbrapsja nga të cilat ta shkakton shtresimin e të metave, të cilat vetëm vijnë duke u trashur dhe, për pasojë, e pengojnë lëvizjen e dëshiruar. Dhe kur ti qëndron në vend, nuk e ndien peshën e rëndë. Ngjashëm me këtë, ti mund të vësh se, me tempin e tanishëm të adhurimeve, nuk lodhesh, kurse në ramazan, kur të mundohesh pak më shumë, sheh se të mungon forca. Kështu, nxjerrja në shesh e të metave tua dhe njohja e forcës sate reale bëhet vetëm nëpërmjet kualitetit të adhurimeve. Sa më kualitativ të jetë adhurimi, aq më e qartë do të dalë pasqyra e gjendjes sate. Ky nivel diskutimi, në fakt, është për ata që e kanë bërë një të përballën guximshëm me gjendjen e tyre të vërtetë. Kjo është si shembulli i një njeriu i cili pëson aksident dhe merr lëndime të rënda në fytyrë, pas çka e ka vështirë ta shohë vetveten herën e parë pas lëndimit. Mirëpo nuk ka zgjidhje tjetër përveçse t'i çelë sytë dhe të shohë. Ai nuk guxon të qëndrojë symbyllazi me arsyetimin e pamundësisë për t'u ballafaquar me dhimbjen e asaj që i ka ndodhur. Atëherë, edhe ti hap sytë guximshëm dhe njih veten tënde në këtë ramazan nëpërmjet kualitetit të adhurimeve.

Të ruash kualitetin e adhurimit në ramazan

Është përmendur më herët se më parësor është shtimi i kualitetit të veprave sesa shtimi i sasisë së tyre. Edhe pse sasia e garanton kualitetin dhe nuk ka mundësi të ketë kualitet në mungesë të sasisë, synimi ynë kryesor duhet të jetë kualiteti i adhurimeve, jo sasia.

Kështu, para se të përcaktojmë çfarëdo plani për ramazan, duhet ta kemi plotësisht të qartë çfarë duam të arrijmë dhe të kuptojmë se ajo nuk mund të realizohet pa një adhurim kualitativ. Për ta realizuar këtë kualitet duhet mbajtur të aktivizuar motorët shtytës ose motivet, meqë zakonisht në javën e parë të veprimit (adhurimit) ka kualitet, por pastaj fillon të bjerë intensiteti ose të fiken motorët një nga një, çka pamundëson aterrimin e suksesshëm në fund të ramazanit.

Krahas kësaj, sa më shumë motive të ketë dhe sa më të fuqishme të jenë ato, aq më i sigurt do të jetë udhëtimi dhe përparimi. Në kontekstin e motivimit, përmendet se besimtari duhet të jetë mjeshtër i fitimit të sevapeve. Kjo mjeshtri e besimtarit merr formë të ndryshme dhe kryesorja është aftësia e tij për t'i lidhur disa motive me një punë, me qëllim që të përfitohet nga shumë anë. Problemi ynë sot është se ne nuk qëndrojmë mirë me nijetin. Këtu nuk po bëhet fjalë nëse e kemi nijetin për Allahun në një punë, por po mendohet në shtimin e motiveve për një punë të vetme. Pasi po bëhet angazhimi dhe po jepet munda, pse të mos shtohen vlerat me anë të motiveve për atë që synon ta kryesh. Për shembull, me ardhjen në ligjëratë, si motiv ti ke mësimin për Allahun Y, mirëpo këtu mund të integrohen edhe motive të tjera. Kësisoj ti bën të njëjtën punë, pa shtuar ndonjë angazhim tjetër, dhe fiton shumë më shumë. Dhe kjo kërkon mjeshtëri. Të parët tanë në besim (Selefët) thoshin se dijetarët e Umetit ua kanë kaluar të tjerëve me motive më shumë sesa me sasinë e punës që bënin. Ata dinin t'i integronin disa motive në një punë, andaj dhe bënë punë më kualitative sesa të tjerët, edhe pse aktiviteti i tyre ishte i njëjtë si i të tjerëve. Nëpërmjet kësaj pikëpamjeje, na paraqitet një strategji përfshirëse për motivet ose për shkakun dhe pasojën. Atëherë, si zhvillohet tërë kjo në praktikë?

Motivi i parë: Përgjigjja në kërkesën e Allahut për ta realizuar kualitetin e adhurimeve në ramazan.

Allahu kërkon nga ne një adhurim kualitativ. Kjo kërkesë na shfaqet kudo në Kuran, por këtu po e veçojmë ajetin:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍّ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“O ju që keni besuar, kini frikë Allahun dhe secili prej jush le të shikojë se çfarë ka bërë gati për nesër (nga punët). Dhe kini frikë Allahun, se vërtet Allahu është i mirinformuar për atë që punoni”.¹⁶

¹⁶ El-Hashr, 18.

Në këtë ajet gjejmë të përmenden tri gjëra. Së pari, devotshmëria ose frika nga Allahu Y. Termi *takva* përkthehet si devotshmëri dhe na e përcjell kuptimin gjuhësor të termit, por jo dhe konceptin e takvallëkut. *Takva*, sipas shpjegimit më të shkurtër të mundshëm, është izolimi që ti i bën vetvetes nga zjarri i Xhehenemit. Atëherë, a duhet të jetë ky një izolim kualitativ, apo jo? Kjo varet nga ajo çfarë ti mbron. Në vendet e nxehta, ku nuk ka borë e as të ftohtë, izolimi që njerëzit u bëjnë objekteve nuk është i ndonjë kualiteti të lartë. Ndryshe nga kjo, izolimi në mjediset e ftohta duhet patjetër të jetë i mirë. Ngjashëm me këtë edhe prej teje kërkohet t'i frikësohesh Allahut duke vendosur pengesa kualitative ndaj Zjarrit. Po si ta bësh këtë më saktë?

وَلتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ط

“... secili le të shikojë se çfarë ka bërë gati për nesër (nga punët) ...”

Fjala “çfarë” në këtë ajet nënkupton edhe sasinë, edhe kualitetin. Shiko namazin që ti ia dërgon Allahut, me të cilin shpreson të mbrohesh nga Xhehenemi. A është qëndrueshmëria e tij e mjaftueshme për të të mbrojtur? Po ashtu *dhikri* (leximi, reflektimi) i Kuranit, agjërimi, e kështu me radhë. Ky, pra, është një motiv, një motor që të vë në lëvizje.

Paramendo të kesh një paraqitje në gjykatë dhe të të jetë caktuar një gjyqtar i cili është shumë i interesuar që të fitosh në fund të procesit gjyqësor. Ndonëse nuk ka mundësi që ky gjyqtar t'i thyejë rregullat duke të liruar nga obligimi i paraqitjes në gjykatë, ai ta sugjeron përgatitjen e çështjeve të caktuara; për shembull, të udhëzon si ta sigurosh një dokument të rëndësishëm a një avokat të mirë. Sigurisht se ti do ta përfillje këtë sugjerim. Ose, ta zëmë, të shkosh në komunë për të marrë një dokument dhe, pasi të shohësh një rend të gjatë të njerëzve që presin, të heqësh dorë nga arritja e objektivit dhe të kthehesh në shtëpi. A do të veproje ti kështu? Natyrisht që jo, meqë e ke mendjen te pranimi i dokumentit dhe nuk e përjeton si të vështirë pritjen në rend. Andaj, kujdesu për kualitetin e izolimit, në mënyrë që, kur ta kryesh, të mos ketë rrjedhje. Vetëm për këtë duhet të kujdesesh, sepse të tjerat i kryen dikush tjetër (Allahu Y).

Ky motiv mjafton për të të mbajtur në lëvizje gjithmonë, ndërsa vetë motivi mbahet gjallë me anë të llogaritjes së vazhdueshme të vetvetes, siç mund të jenë pyetjet verifikuese: “A ishte me vend ky izolim?”, “Si ishte kualiteti i tij?”, etj. Një njeri që blen gjëra me vlerë, nuk përton t'i verifikojë pjesët e tyre një nga një, edhe nëse ato janë të shumta. Për shembull, ti blen njëmijë telefona të shtrenjtë për t'i shitur dhe ke një javë kohë për t'i verifikuar për defektet e mundshme, pas çka ti do ta

marrësh përsipër përgjegjësinë për kualitetin e secilit telefon. A do të ngurroje t'i provoje të gjithë telefonat një nga një? Natyrisht që jo. Njësoj edhe Allahu të njofton se po ta mundëson kryerjen e një veprë, kështu që ti duhet ta verifikosh mirë se si po ia dërgon Atij. Ti mund ta dërgosh një vepër sido, por vlerën e saj do ta përcaktojë kualiteti i bërjes së saj. Andaj, si përgjigje në kërkesën e Allahut për vepra kualitative, përdor këtë motiv dhe do të shohësh se namazi, agjërimi dhe shumë adhurime të tjera do të nisin të jenë më ndryshe.

Motivi i dytë: Pendimi dhe përtëritja e marrëveshjes sate me Allahun Y

Kjo meqë në çdo ramazan ti bën marrëveshje me Allahun Y, pastaj prapë e prish. Ti bën marrëveshje duke i premtuar Allahut se do të jesh më i mirë, por në fund nuk del as afërsisht ashtu siç ke bërë llogarinë. Kësaj radhe ki si motiv një marrëveshje të re mes teje dhe Allahut, duke u penduar për marrëveshjet e shkelura dhe të pazbatuara në të kaluarën, dhe sinjeritetin për këtë mundohu ta dëshmosh me kualitetin e adhurimeve.

Ndodh që dikush të bëjë shkelje të vazhdueshme dhe, kur të vijë koha e dënimit të tij, ai zotohet se në të ardhmen do të jetë më i mirë. Të këtillit, natyrisht, është vështirë t'i zësh besë, pasi me dhjetëra herë ka kryer të njëjtën shkelje, si ai bariu gënjeshtar, i cili gënjente fshatarët për ujkun, derisa ujku u shfaq përnjëmend, por askush s'i besonte më. Edhe në kohën e pejgamberit p pati njerëz që iu betuan Allahut se, në qoftë se Ai do t'u jepte pasuri, do të jepnin lëmoshë. Allahu ua dha atyre pasurinë që kërkuan, por ata thyen zotimin, kështu që, siç tregohet në Kuran, Allahu ua mbushi zemrat me *nifak* (shtirje). Kjo sepse nijeti i tyre s'ishte i sinqertë dhe kualiteti i veprës së tyre ishte kualitet shtinjakësh, andaj dhe Allahu ua vulosi zemrat që ata të përfundonin duke bërë punë sa për sy e faqe.

Lidhur me këtë, kemi dhe rastin e ekspeditës së Tebukut dhe arsyetimet e rreme të personave që nuk u angazhuan për të, të cilat Allahu nuk ua pranoi dhe i përgënjeshtroi në Kuran, duke e lidhur mungesën e angazhimit të tyre me mospasje të nijetit të sinqertë. Ky është një fakt tmerrues, meqë personat për të cilët po flitet, qenë njerëz që jetuan në kohën e pejgamberit p, megjithëkëtë Allahu tha për ta:

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ

“Po të donin të dilnin (për luftë), do të bënin ndonjë përgatitje, por Allahu e urreu daljen e tyre, andaj i zmbropsi dhe u tha: ‘Rrini me të dobëtit (fëmijët, gratë e pleqtë)’”.¹⁷

“Allahu e urreu daljen e tyre”, domethënë e urreu angazhimin e tyre të rrejshëm, pa kualitet dhe me nijet të ulët. Kështu, kur të vëresh se po të bie kualiteti i veprave, kujtoja vetes këtë motiv dhe futi vetes frikën se mos nuk do të të zihet besë as ty herëve të tjera. Ky motiv po që reflekton fisnikëri në bërjen e veprave, por, po nuk u zbatua, mund të shndërrohet në kryerje punësh sa për sy e faqe, që të rëndon e s’të lë të veprosh.

Theksimi i rëndësisë së këtij motivi nuk po bëhet për të të dekurajuar, por për të të nxitur të lartësohesh. Sepse, kur të lartësohesh, do të kesh hyrë në adhurim. Kjo është si shembulli i fluturimit me aeroplan të cilit nuk guxon t’ia ulësh shpejtësinë pasi të ngjitesh lart, ngaqë rrethanat kërkojnë një shpejtësi të caktuar dhe ulja e shpejtësisë do të ishte fatale. Kështu le të jetë edhe ecja jote drejt Allahut Y, veçse kësaj radhe ki si motiv një marrëveshje të re me të dhe prish marrëveshjet e kaluara, të cilat nuk janë nisur si duhet. Dhe, sa herë të të shkojë ndër mend për ta ulur kualitetin, kujto zotimin që ke dhënë.

Motivi i tretë: Luftimi i gafletit / shkujdesje

Shkujdesja pasqyrohet në dy aspekte. Aspekti i parë pasqyron mungesën e veprës, aspekti i dyti pasqyron bërjen e saj pa vëmendjen e duhur.

Ti tregohesh i shkujdesur dhe harron se duhet të bësh një vepër siç është *dhikri*. Ti ndoshta e kryen veprën, mirëpo e bën duke qenë i shkujdesur. Ti, për shembull, fal një namaz dhe nuk mund të thuhet se nuk e ke falur, mirëpo sa përfiton realisht nga ai namaz. Ose ti bën *dhikrin* e mëngjesit dhe të mbrëmjes dhe nuk ia di kuptimin shumicës së asaj çfarë thua.

Pra, në këtë ramazan ki si motiv luftimin e shkujdesjes. Mundohu që së paku një muaj të mos tregohesh i shkujdesur. Kur largohet shkujdesja, vjen kualiteti, meqë këto dyja përjashtojnë njëra-tjetrën. Në momentin kur ti ndien se po të rrezikohet kualiteti nga shkujdesja, kujto motivin për të mos qenë i shkujdesur më.

¹⁷ Et-Teube, 46.

Për një ndikim më të madh, shkruaj motivin dhe lexo atë çdo mëngjes. Është më ndryshe, kur ta shohësh të shkruar motivin që të shtyn të veprosh. Këtu nuk po mendohet në të shkruarit e nijetit sheriatik, meqë nijeti për kryerjen e një adhurimi nuk ka nevojë të shkruhet e as të thuhet; këtu po bëhet fjalë për motivin për adhurim, i cili bën të shkruhet. Dikush ka nevojë të kujtohet vetëm një herë, dikush ka nevojë që ta ketë të shkruar kujtimin dhe për tridhjetë ditë t’ia lexojë vetvetes. Krejt kjo thamë se është për të garantuar kualitetin e veprës e jo bërjen e saj, ngase vepra pritet të bëhet patjetër, *in sha Allah*.

Atëherë, mundohu që adhurimet të cilat i ke bërë vitin e kaluar t’i bësh edhe këtë vit, veçse pa shkujdesje, duke u bërë më i vëmendshëm ndaj kuptimeve, duke inkuadruar edhe zemrën në to. Le të jetë motoja e ramazanit tënd: Adhurim me një përkushtim më të madh.

Motivi i katërt: Kompensimi i humbjeve nga e kaluara

Nëse ke humbur në të kaluarën nga koha, aktiviteti a sasia, atëherë kompensoji në këtë ramazan. Ka një rregull që kanë përmendur dijetarët, që është përfutur nga argumentet sheriatike, të cilin e gjejmë të shprehur në fjalët e Fudejl ibn Ijadit:

“Përmirëso atë që të ka mbetur, të falet ajo që ka kaluar”.

Pra, kualiteti i këtij ramazani mund ta garantojë faljen tënde nga Allahu për mungesën e kualitetit në të kaluarën.

Ki si motiv përmirësimin e kualitetit të ramazanëve të kaluar me kualitetin e këtij ramazani, se ndoshta ky ramazan është shansi yt i fundit që ta përmirësosh të kaluarën. Këtë herë syno kualitetin dhe shpresë që, me motivin për kualitet në këtë ramazan, të të plotësohet mungesa e kualitetit të ramazanëve të kaluar. Kjo vërtet është e mundshme sheriatikisht, meqë ka ndodhur që njerëzit, me një fjalë kualitative, ta pastrojnë papastërtinë e mbledhur gjatë tërë jetës. Sigurisht ke dëgjuar për rastin e personit i cili ra dëshmor në betejën e Uhudit pa falur asnjë namaz. Deri atëherë ai nuk kishte pranuar Islamin, por në betejë hyri si besimtar. Për të Enes ibn Malik ψ tha:

“Përveç këtij, nuk di për ndonjë tjetër të jetë futur në Xhenet pa falur namaz dhe pa bërë ndonjë punë tjetër”.¹⁸

¹⁸ Transmeton Imam Ahmedî (23634). Shejh Shuajbi tha se zinxhiri i këtij hadithi është i mirë (hasen).

Pra, tërë këtë periudhë të errët të jetës së tij ai e zbardhi me një qëndrim të duhur, në kohën e duhur, dhe në mënyrën e duhur. Atëherë, kur njeriu mund të ndryshojë me një fjalë, çfarë ta merr mendja se mund të bëhet me një ramazan?

Një ramazan, pa dyshim, është i mjaftueshëm për ta bërë më të mirë edhe të kaluarën, edhe të ardhmen. Këtë e bënë edhe të parët tanë në besim. Ata nuk ankoreshin, kur kishte mundësi të veprohej. Një prej tyre, Katade, në një rast shprehu keqardhjen se në të kaluarën kishte shtirje për punët që bëheshin, kurse në kohë e tij edhe nuk po punohej, edhe kishte shtirje. Pra, më herët njerëzit kishin probleme me shtirjen që mund t'u shfaqej për shkak të veprave të mira që bënin, kurse sot mund të shohësh njerëz të lavdërohen, edhe pse nuk bëjnë gjë. Dhe shtirja pa vepra është kombinimi më i keq i mundshëm.

Kështu, në qoftë se kualiteti i këtij ramazani ngrihet dhe pranohet nga Allahu dhe ti vdes, tek Allahu do të gjykoresh sipas veprës së fundit që ke bërë. Kjo është një mirësi e pamasë e Allahut ndaj besimtarëve. Domethënë, nga mirësia e Allahut është se, në qoftë se besimtari përpiket për kualitet, Ai e gjykon në bazë të veprës së fundit që ai bën në udhëtimin e tij për tek Ai. Mund të kenë kaluar njëzet ramazanë me kualitet të diskutueshëm, madje edhe pa kualitet fare, dhe ky ramazan mund të jetë i fundit dhe vendimtar për tërë ramazanët e kaluar. Pra, vendos se a dëshiron t'i kesh edhe njëzet ramazanë të tjerë kualitativ sikurse ky, apo dëshiron të rëndohesh edhe me një tjetër ramazan jokualitativ krahas njëzet të tjerëve.

Vazhdimi i adhurimit pas ramazanit

Sa herë që kemi të bëjmë me periudhën pas ramazanit, menjëherë na vjen ndër mend dilema e (mos) vazhdimit të asaj çfarë bëhet gjatë këtij muaji, pra, çështja e ruajtjes së adhurimeve të bëra në të ose e vazhdimësisë së bërjes së tyre. Mirëpo, kësaj radhe do të shkojmë përtej kësaj për të trajtuar diçka mjaft të rëndësishme, për të cilën zakonisht nuk dëgjojmë të flitet pas ramazanit. Lidhur me këtë, që në fillim vlen të paralajmëroresh se angazhimi ose investimi i bërë në ramazan vetëm sa për të grumbulluar punë të mira me qëllim që të arrihen shpërblimet, nuk përbën një shfrytëzim të denjë të asaj çfarë ofron ky muaj. Gjithashtu as intensiteti i punëve të mira pas ramazanit nuk është ajo në çka duhet të fokusohesh gjithmonë. Për çfarë po bëhet fjalë, atëherë?

Gjendja e zemrës karshi Allahut pas ramazanit

Më e rëndësishmja që ti duhet të arrish gjatë ramazanit dhe që nuk arrihet ndryshe veçse nëpërmjet punëve të mira (leximit të Kuranit, *dhikrit*, agjërit, namazit, etj.), është përmirësimi i zemrës ose i gjendjes shpirtërore karshi Allahut dhe ruajtja e vazhdimësisë së kësaj gjendjeje. Nuk mund të pohosh ndonjë sukses në ramazan, nëse ti e humb tërësisht përjetimin e këndshëm të adhurimeve që ke pasur gjatë këtij muaji. Pra, qëndrueshmëria e zemrës është më parësore, sesa qëndrueshmëria e bërjes së veprave, edhe pse gjendja e zemrës është e kushtëzuar me gjendjen e bërjes së veprave.

Zakonisht, pas ramazanit, njerëzit mundohen t'i mbajnë ato rekatet e namazit të natës (teravitë), sasinë e Kuranit të lexuar, e të tjera adhurime të ngjashme, ndërsa nuk i kushtojnë vëmendje bashkëveprimit të zemrës në të gjitha këto. Këtë lidhje mes bërjes së adhurimeve dhe përjetimit të tyre duhet vendosur gjatë ramazanit, që përjetimi në fjalë të mos jetë një gjendje kalimtare, por të jetë i qëndrueshëm ashtu që të mund të shtosh pa humbur atë çfarë ke bërë deri aty. Kjo meqë, para çdo ramazani, ti fillon nga pika e njëjtë ku fillove në ramazanin para tij dhe po ashtu vazhdon pas tij njësoj siç vazhdove në ramazanin para tij. Në kesi rasti ndodh që edhe të ndiesh se e ke të mirë gjendjen, por, në qoftë se përfshin në kalkulim edhe vitet e mëhershme, sheh se del i humbur. Dhe ti thjesht nuk ke kohë të ngelësh në një vend ose në një gjendje të njëjtë. Njeriu mund të dështojë një herë a dy, por përsëritja e dështimit për shumë vjet radhazi anulon çdo kalkulim të arsyeshëm. Domethënë, ajo çfarë duhet shikuar pas muajit të ramazanit, është gjendja e zemrës karshi Allahut Y. Atëherë, çka duhet të ndiejë zemra ose si duhet të vazhdojë ajo më saktë?

Fuqizimi nëpërmjet shprehjes së nevojës për Allahun Y

Fillimisht zemra duhet të ndiejë për Allahun një varfëri ose nevojë qenësore më të madhe sesa ka ndier më herët dhe njëherësh të bindet, para se të binden gjymtyrët, se tërë aktiviteti i bërë në ramazan, përfshirë edhe vazhdimësinë në vepra, është një dhuratë nga Allahu Y. Ti nuk do të mund ta vazhdosh aktivitetin e nisur në ramazan, qoftë dhe një rekat namazi, nëse nuk e ndien këtë varfëri dhe nuk tregohesh meritë për përkrahjen nga Allahu Y.

Nuk është hera e parë që bëhet fjalë për këtë koncept, megjithatë duhet theksuar se në rend të parë vjen gjendja e zemrës, jo informata rreth këtij koncepti që pranon veshi. Pra, duhet të arrihet një gjendje e zemrës ku ti nis të bëhesh i vetëdijshëm dhe ta ndiesh domosdoshmërinë e ndihmës nga Allahu Y, në mënyrë që ta vazhdosh komunikimin me Të.

Njerëzit janë të prirë që rrjedhën e aktivitetit pas ramazanit ta marrin si një vazhdimësi normale, mirëpo ajo nuk është normale në kuptimin se do të ndodhë patjetër. Kur ti e percepton kështoj këtë proces, e humb përkrahjen dhe, rrjedhimisht, vazhdimësinë e aktivitetit. Në kontrast me këtë, kur nevoja për ndihmën e Allahut bëhet prioritet dhe aktiviteti (adhurimi) vihet në rend të dytë, gjendja do të jetë shumë më e mirë. Fatkeqësisht, shpeshherë kjo nuk ndodh, meqë *nefsi* llogarit shumë e ndoshta më së paku llogarit atë që duhet llogaritur më së shumti.

La hawle ue la kuwete il'la bil'lah

Dijetarët kanë thënë se shprehja *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah* / “S’ka ndryshim e as mundësi, përveçse nëpërmjet Allahut” është një nga faktorët më të rëndësishëm në vazhdimin e aktivitetit pas muajit të ramazanit. Shejhul-Islam ibn Tejmije dhe Ibnul-Kajimi¹⁹ kanë thënë se, nëse robi e shpreh me sinqeritet këtë thënie, do të arrijë të bëjë punë që nuk ka qenë në gjendje t’i bëjë para se ta shprehte atë. Në këtë kontekst, Ibn Tejmije²⁰ përcjell një transmetim sipas të cilit, kur Allahu i ngarkoi engjëjt me bartjen e Arshit, ata iu ankuan për pamundësinë kryerjes së kësaj detyrë fisnike. Si përgjigje ndaj ankimit të tyre, Allahu nuk bëri ndonjë ndryshim të drejtpërdrejtë në trupat e engjëjve, por i instrukttoi të thoshin *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah*. Kështu, prej atëherë engjëjt kanë qenë duke bartur Arshin me anë të fuqizimit që u vjen nga kjo shprehje.

Andaj, kjo shprehje duhet patjetër të jetë e pranishme pas muajit të ramazanit dhe të thuhet sinqerisht. A ka bërë vaki ndonjëherë t’i drejtohesh vetvetes sinqerisht në ditën e parë pas ramazanit, në ditën e bajramit, dhe t’i thuash: “Më duhet të vazhdoj më tutje dhe *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah*”. Sigurisht se nuk ke provuar këtë, andaj dhe ke ngecur shumë. Atëherë, provo ta realizosh vazhdimësinë e punëve të mira duke e shprehur sinqerisht *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah*, se kjo, pa dyshim, do të jetë një fuqizim për të cilin ti ke nevojë të madhe. Që të vazhdosh aktivitetin pas ramazanit, zemra duhet ta ndiejë realitetin e *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah* dhe t’ia dëshmojë këtë Allahut para se ta thotë gjuha. Po arrite të bashkërendosh gjuhën me zemrën në shqiptimin e kësaj shprehje, atëherë, kur edhe bartësit e Arshit kryejnë detyrën e tyre me të, çdo gjë pas kësaj do të jetë më lehtë dhe më e këndshme për ty.

¹⁹ Shih Zad el-mead (4/183).

²⁰ Shih Mexhmua el-fetava (10/137).

Në shprehjen *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah* gjenden fjalët *hawl* dhe *kuweh*, që kanë të bëjnë me atë çfarë të duhet në këtë rast. *Hawl* nënkupton ndryshim të gjendjes, ndërsa *kuweh* nënkupton fuqi a mundësi. Kështu, *la hawle* do të thotë se nuk ka bartje nga një vend në një vend tjetër, nga një gjendje në një gjendje tjetër, nga një situatë në një situatë tjetër, dhe as *kuweh* a mundësi për realizim, përveç nëpërmjet Allahut ose *il'la bil'lah*.

Ti ke nevojë që edhe për gjërat të cilat nuk të duken aq të rëndësishme t'i shprehësh sa më shpesh këto kuptime, në mënyrë që të rrënjosen thellë në zemrën tënde. Për shembull, kur myezini thërret *haja ales-salah* dhe *haja al-el-felah*, ti ndoshta edhe thua *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah*, por këtë e bën në përgjigje ndaj myezinit më shumë sesa për t'ia kujtuar vetes këtë realitet. Pra, para se kjo të jetë një komunikim mes teje dhe myezinit, le të jetë një komunikim yti me zemrën tënde, në kuptimin se thirrjes që po bëhet për namaz e për shpëtim ti s'mund t'i përgjigjesh pa ndihmën e Allahut Y.

Paramendo ta mbartësh këtë varfëri shpirtërore në xhami, domethënë, bindjen se nuk ke pasur mundësi ta realizoje atë adhurim, sikur të të mos sillte Allahu deri aty. Sigurisht, kjo do t'i japë një shije më të mirë namazit. Dhe të ushqyerit e vazhdueshëm të zemrës me realitetin e këtij kuptimi, me lejen e Allahut, përjetimin e brendshëm të tij do ta shndërrojë në një realitet të jashtëm.

Lidhur me këtë, dijetarët kanë zbuluar një arsye interesante përse agjëruesi, kur provokohet, duhet të thotë "Unë jam agjërues" e të mos reagojë ndaj provokimit. Dikujt mund t'i shkojë mendja se kjo thuhet për t'ia bërë me dije provokuesit se ti përmbahesh vetëm ngaqë je duke agjëruar, përndryshe do t'ia tregoje qejfin. Jo, kjo nuk është arsyeja parësore. Para se gjithash, kjo thuhet për t'ia kujtuar vetes sate se je duke agjëruar dhe duhet të jesh në një gjendje tjetër nga ajo kur ti nuk agjëron. Në ramazan këtë fakt ndodh t'ia kujtosh vetvetes disa herë gjatë ditës, çka bën që të të shtohet bindja për këtë kuptim dhe, për rrjedhim, ta shprehësh me zemër para se ta shprehësh me gjuhë. Kështu përsëritja e ushqen zemrën me bindjen për atë që thua. Andaj, është mirë që në çdo gjendje ta shprehësh *La hawle ue la kuwete il'la bil'lah*, sepse kjo ta freskon zemrën dhe e mban aktive për të vazhduar më tutje, derisa të aktivizohen edhe gjymtyrët.

HasbunAllahu we niamel-wekil

Prej shprehjeve me ndikim të ngjashëm është edhe shprehja *HasbunAllahu we niamel-wekil* /"Na mjafton Allahu, më i miri Kujdestar", një shprehje domethënëse

dhe e fuqishme, që rrallëherë e përdorim. A e di ti se çfarë do të thotë *HasbunAllahu we niamel-wekil*? Allahu Y thotë në Kuran:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

“A nuk i mjafton Allahu robit të vet (Muhamedit)?”

Pas çka vazhdon:

وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ

“... ata mundohen të të frikësojnë me të tjerë pos Tij”.²¹

Domethënë, kur tentojnë të të dekurajojnë, të të dëshpërojnë, të të frikësojnë, të të zmbrapsin, përgjigja jote (o Muhamed) duhet të jetë *HasbunAllahu we niamel-wekil*. A nuk është kështu? Pa dyshim se po. Atëherë, edhe ty për çdo provokim që të vjen nga *nefsi*, nga shejtani a nga kushdo qoftë tjetër, ose për çdo anim nga plogështimi pas ramazanit Allahu të pyet:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

“A nuk i mjafton Allahu robit të vet (në këtë rast, ty)?”²²

Dhe nga ti duhet të vijë një përgjigje me kuptimin e duhur, e mbështetur nga veprimet përkatëse.

Edhe në *dhikrin* e mëngjesit dhe të mbrëmjes ti thua shtatë herë se të mjafton Allahu (*Hasbi Allahu ...*), por sigurisht se jo me kuptimin për të cilin po flitet këtu. Niveli minimal i zbatimit të kësaj shprehjeje, si i asaj para kësaj (*La hawle ...*), është i njëjtë te të gjitha krijesat, domethënë ashtu siç themi ne *HasbunAllahu we niamel-wekil*, ashtu thoshte edhe pejgamberi p. Mirëpo shkallët e ndikimit të saj dallojnë. Kështu, kur u orvatën t’i frikësonin Sahabët e pejgamberit p me turmat e njerëzve që donin t’i sulmonin, përgjigja e tyre qe *HasbunAllahu we niamel-wekil*.²³ Këtë

²¹ Ez-Zumer, 36.

²² Ez-Zumer, 36.

²³ Bëhet fjalë për ajetin e 173-të sures Ali Imran:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

“(Shpërblim kanë edhe ata) të cilëve njerëzit (hipokritë) u thanë: “Shumë njerëz po mbledhen kundër jush, prandaj frikësohuni!” Por kjo gjë ua shtoi atyre besimin dhe thanë: “Neve na mjafton Allahu. Ai është mbrojtës i mrekullueshëm”.

përgjigje Sahabët nuk e dhanë në fazën e hershme të edukimit të tyre fetar. Në fillim ata patën ankesa, megjithatë pejgamberi ρ u mor me ta deri në shkallën ku ata, me të vërtetë, e thanë dhe e përjetuan këtë thënie. Dhe kjo ndodhi në betejën e Ahzabit, jo në atë të Bedrit. Për betejën e Bedrit nuk transmetohet të kenë thënë *HasbunAllahu we niamel-wekil*. Nëse i merr dhe i analizon betejat e pejgamberit ρ, gjen se rrezikun më të madh muslimanët e patën në betejën e Ahzabit. Në Bedr dhe në Uhud, ata qenë larg vendbanimeve të veta dhe qenë sulmues. Megjithëkëtë, në betejën e Ahzabit muslimanët shpëtuan pa asnjë të vrarë. Kjo sepse në këtë betejë ata thanë *HasbunAllahu we niamel-wekil*, pas çka el-Wekiil i shpartalloi kundërshtarët e tyre ashtu si di Ai dhe nuk pati asnjë viktimë. Për këso rrethana një përfundim i këtillë ishte i paimagjinueshëm. Kjo mund të kuptohet vetëm në dritën e *HasbunAllahu we niamel-wekil*.

Edhe ti, në qoftë se arrin ta grumbullosh mjaftueshëm ndjesinë e varësisë nga Allahu dhe tërë këtë ta artikulosht me *HasbunAllahu we niamel-wekil*, sigurisht se nuk do të mbetet asnjë pengesë e pakalueshme në shtegun e adhurimit. Kjo të duhet patjetër për ta ruajtur vazhdimësinë e adhurimeve pas ramazanit. Atëherë, ndiej përnjëmend se Allahu të mjafton për çdo lëvizje që ti ndërmerr; ndiej se nuk ka ndryshim gjendjeje a mundësi realizimi pa Allahun Y.

Grumbullimi i vërtetësisë (es-Sidk)

E dyta që duhet pasur parasysh në realizimin e vazhdimësisë së adhurimit është arritja e një sasive kritike të vërtetësisë në zemër, të domosdoshme për vazhdimësinë e adhurimeve. Pra, a dëshiron të vazhdosh përnjëmend, apo vetëm do të doje ta bëje këtë? Dhe Allahu e sheh tërë këtë. Me vërtetësi në përkushtimin ndaj Allahut, njeriu bën çudira. Imam Ahmedi, siç është e njohur, u vu në sprovë të madhe nga shpata e Me'munit dhe nga dhurata e Mutewekilit. Me'muni u përpoq t'ia ndryshonte me zor qëndrimin rreth natyrës së Kuranit, duke e kërcënuar me vrasje, ndërsa Mutewekili, pushtetari i radhës, pasi e pa gabimin e pushtetarëve të mëhershme, u përpoq t'ia shpërblente dëmin duke i dhuruar një sasi marramendëse parash, të cilat Imam Ahmedi nuk pranoi t'i merrte. Kështu, kur e pyetën Imam Ahmedin se si arriti t'i rezistonte asaj shume të madhe parash, ai u përgjigj: "Nuk vendoset vërtetësia në ndonjë plagë e të mos e shërojnë". Domethënë, Imam Ahmedi nuk mohoi të kishte dëshirë për të marrë atë dhuratë, por trajtimi i asaj dëshire ose plage me anë të vërtetësisë bëri që të mos ndikohej nga ajo. Njësoj duhet të sillesh edhe ti: Të pikosh vërtetësi në plagët që të pengojnë

të vazhdosh kryerjen e adhurimeve. Mungesa e vërtetësisë sjell pasoja të rënda, ndodhjen e të cilave ti s' duhet ta provokosh për asgjë. Në këtë kontekst, Allahu përmend çështjen e hipokritëve (munafikëve) në suren et-Teube, ku thotë:

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً

“Po të donin të dilnin (për luftime), do të përgatiteshin ...”²⁴

Domethënë, sikur vërtet të interesoheshin për pjesëmarrje, do t'i zbatonin sebetet e përgatitjes. Po përse nuk ndodhi kjo? Allahu na tregon arsyen në ajetin vijues:

وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ

“... por Allahu nuk pëlqeu që ata të marshonin”.²⁵

Domethënë, Allahu urreu pjesëmarrjen e tyre në projekte të hairit, meqë nuk pa vërtetësi në zemrat e tyre. Kështu, Allahu ua vështirësoi atyre, derisa iu dukë tepër e vështirë të dilnin në ato ditë me vapë, pa qenë të vetëdijshëm për rëndimin që po u vinte nga Allahu në shenjë ndëshkimi. Dhe kjo nuk mori fund këtu. Ky rast do të mbetet një mësim deri në Ditën e Ringjalljes për situatat ku thuhet ajo që nuk mendohet përnjëmend. Për ta dëshmuar vërtetësinë nuk të duhet as dije, as para, as fuqi; këtë duhet t'ia dëshmosh Allahut me zemër. Kur Allahu të shohë vërtetësi në zemrën tënde dhe në gjuhën tënde, ti vetëm mund të çuditesh sesi do të përparosh. Mirëpo, nëse Allahu sheh mospërputhje mes fjalëve dhe interesimit, atëherë mundësitë janë që të godasë kjo e dyta:

كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ

“... por Allahu nuk pëlqeu marshimin e tyre, andaj i zbrapsi”.²⁶

Pra, ndodh që Allahu të mos dëshirojë të shohë angazhimin e dikujt më tej. Të këtillit edhe ramazani mund t'i duket i tepërt. Vetëm paramendo fatkeqësinë që Allahu, fjala vjen, të mos pëlqejë të të shohë të ngrihesh natën për të falur namaz. Kjo jo pse Allahu nuk do që t'i bëhet adhurim, por nuk pëlqen që njerëzit që shtiren të hyjnë në radhët e angazhimeve madhore, siç nuk pëlqeu që hipokritët t'i bashkëngjiteshin pejgamberit p në ekspeditën e Tebukut. Të këtillët nisin të ankohen me pengesat e para që u paraqiten në shteg dhe çdo gjë e kanë me një

²⁴ Et-Teube, 46.

²⁵ Et-Teube, 46.

²⁶ Et-Teube, 46.

“Sikur të kisha ...” të pavërtetë. Edhe në jetën e përditshme të këtillët i sheh të ofshajnë, kur u kërkohet të ndihmojnë për diçka. Më me qejf njeriu e kryen i vetëm atë çfarë ka për ta kryer, sesa ta ketë afër një të tillë. Prandaj, grumbullo vërtetësi në zemër, që të vazhdosh të ndërtosh më tutje mbi investimin e bërë në ramazan dhe mos u kthe gjithmonë në pikën zero, duke humbur kështu atë çfarë ke bërë. Shkurt fjala, ti duhet patjetër të jesh i vërtetë në atë që dëshiron t’ia ofrosh Allahut Y.

Gatishmëria për ta paguar çmimin e vazhdimit

Nuk do të mund të vazhdosh më tutje, nëse nuk je i gatshëm ta paguash çmimin e vazhdimit. Të themi se ke paguar një biletë udhëtimi deri në ramazan. Tash, a dëshiron të vazhdosh më tutje? Nëse po, duhet ta paguash çmimin, se kjo punë nuk kryhet falas. Ti, ta zëmë, nuk mund të paguash biletën për në Prishtinë e të vazhdosh deri në Stamboll. Pra, ose e paguan çmimin, ose e ndërpret udhëtimin. Dhe çmimi i vazhdimit paguhet me durim për përpjekje të vazhdueshme, të cilën Allahu Y përmend në ajetin:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ صُبُلَنَا ۖ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

“Ata që luftojnë (përpiqen) drejt Nesh, do t’i orientojmë patjetër shtigjeve Tona (në fenë e Allahut). Vërtet Allahu u jep krah bamirësve”.²⁷

Këtu ka një detaj interesant. Allahu nuk caktoi sa duhet të përpiqesh, megjithatë garantoi arritje të sigurt. Sot, shohim zhvillime të mëdha në botën Islame, të shoqëruara me situata tejet të vështira, që i kanë vënë muslimanët në udhëkryq. Mirëpo, edhe për këtë gjendje Allahu Y garanton:

لَنَهْدِيَهُمْ

“... do t’i orientojmë patjetër ...”²⁸

Domethënë, ata që janë të përkushtuar dhe përpiqen, do të jenë të udhëzuar për rrugët e duhura, pra, për të kuptuar çfarë po ndodh. Dhe këtu gërshetohen shumë rrugë, si ajo e adhurimit, e kërkimit të dijes, e të tjera të shumta.

²⁷ El-Ankebut, 69.

²⁸ El-Ankebut, 69.

Përveç shembujve në zbatimin e përgjithshëm të fesë, te të parët tanë në besim veçanërisht gjejmë frymëzim për ushtrimin e përpjekjeve. Tregon Sufjan et-Theuri:

“Kam falur namaz nate për njëzet vjet vetëm që të gjeja kënaqësinë në faljen e tij në njëzet vitet e radhës”.²⁹

Ky kolos i dijes rrëfen po ashtu sesi për vite me radhë bëri përpjekje vetëm në kryerjen e një adhurimi, pas çka kreu një gjynah që i shkaktoi një prishje për të cilën iu deshën një muaj ditë ta meremetonte:

“Përgojova një person në një rast dhe, për pasojë, u privova nga falja e namazit të natës për një muaj”.

Domethënë, këtë privim ai e pësoi pasi arriti një qëndrueshmëri në faljen e namazit të natës, meqë në fazën e përpjekjeve rrëzimet dhe ngritjet janë të kuptueshme. Nga kjo mëson se duhet të bësh shumë kujdes për ta ruajtur aktivitetin e kryer ose, në këtë rast, ta ruash suksesin e arritur në ramazan. Edhe pse pakkush merret me atë që ka kaluar dhe nis pas ramazanit një përditshmëri tjetër, duke i orientuar përpjekjet tjetërkund.

Ramazani duhet të jetë boshti i jetës, pikërisht ashtu si e konsideronin Selefët për të cilët tregohet se, gjashtë muaj përpara ardhjes së tij, nisnin të luteshin që ta mbërrinin dhe për gjashtë muaj pas tij luteshin që t’u pranohej. Kjo po që mund të quhet vërtetësi në përpjekjen për ta ruajtur ajo që ke ndërtuar. Të duket e vështirë kjo? Për ta bërë më të pranueshëm këtë koncept, kujto ajetin me të cilin argumentohet zakonisht, kur përmendet sinqeriteti dhe vërtetësia:

أَحْسِبِ النَّاسَ أَنْ يُشْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

“A menduan njerëzit se do të lihen pa u sprovuar (për vërtetësinë e tyre) pasi të thonë ‘Po besojmë?’”³⁰

Përveç kësaj, surja el-Ankebut mban në barkun e vet ajetin e vetëm që flet për kohëzgjatjen e thirrjes së Nuhut v në Tokë. Ai bëri thirrje njëmijë vjet pa pesëdhjetë vjet, që i bie 950 vjet. Pra, nëse e sheh si problematike kohëzgjatjen, ja ku e ke shembullin e Nuhut të sprovuar për 950 vite me radhë. Duke të ta kujtuar domosdoshmërinë e sprovës në fillim të kësaj sureje dhe duke e përmbyllur atë me

²⁹ Shih Hiljetu el-evlija (5/295).

³⁰ El-Ankebut, 2.

“Ata që luftojnë (përpiqen) drejt Nesh, do t’i orientojmë patjetër shtigjeve Tona (në fenë e Allahut). Vërtet Allahu u jep krah bamirësve”, Allahu sikur po të thotë të mos e kesh për gjale çështjen e durimit në këtë shteg dhe të përqendrohesh vetëm në ushtrimin e përpjekjeve. Domethënë, ty të takon të përpiqesh, ndërsa Ne do ta bëjmë të mundshme të vazhdosh më tutje, sidomos pas ramazanit, që ta ruash atë që ke fituar. Prandaj, çmimi i vazhdimësisë së rrugëtimit të pëlqyer nga Allahu Y është përpjekja siç e mësojmë nga shembujt e pejgamberëve që na jepen në Kuran dhe nga shembujt e të parëve tanë në besim.

Kapja në litarin e Allahut Y

Udhëzimi i Allahut mund të përfytyrohet si një litar i lëshuar në Tokë; njërën anë e mban Allahu, tjetra anë lihet për atë që dëshiron të mbahet në të. Atëherë, a do të vazhdosh ta mbash këtë litar, apo do ta lëshosh?

Çdo ditë e çdo natë, Allahu e lëshon “litarin” që ti të kapesht në të. A nuk na tregoi pejgamberi p se ditën Allahu shtrin dorën që t’ia pranojë pendimin gjynahqarit të natës dhe natën e shtrin dorën që t’ia pranojë pendimin gjynahqarit të ditës? Dhe, siç kemi mësuar, pendimi nuk bëhet vetëm për gjynahet e mëdha. Parafytyro një litar të lëshuar nga një helikopter ndërsa ti gjendesh poshtë ku uji ka vërshuar çdo gjë dhe ti e ke jetën në rrezik; ti e kap litarin dhe, me t’u ngritur disa metra nga sipërfaqja e ujit, të zë frika nga lartësia dhe e lëshon litarin. Kështu, ti s’duhet të kesh frikë nga lartësitë në rrugëtimin drejt Allahut e ta lëshosh litarin nga dora, sepse nuk ke tjetër mënyrë shpëtimi. Ky litar i ka fijet e veta; një fije është *dhikri*, një fije është Kurani, një fije është namazi i natës, një fije është agjërimi, e të tjera si këto që, të bashkuara, e përbëjnë këtë litar të Allahut Y. Për çdo fije të këtij litari që ti e shkëput (nuk zbaton) shtohen gjasat e rënies, kështu që ti, patjetër, duhet t’i mbash bashkë këto fije, edhe nëse të duket vështirë dhe ndien dhimbje nganjëherë.

Allahu të nderoi duke të të mbajtur të lidhur me Të gjatë ramazanit, meqë ti agjërove, fale namaz dhe e lexove Kuranin. Prandaj vazhdo të mbahesh për këtë litar të Allahut dhe, sa herë që *nefsi* orvatet të të mashtrojë që ta lësh ndonjë fije të litarit, kujtoja pasojat e rënies. Kështu e kuptuan Selefët këtë çështje dhe kjo, në fakt, është mënyra e vetme e shpëtimit nga armiqtë gjatë rrugës. Po e lëshove litarin, do të mbetesh pa përkrahjen e nevojshme, pa të cilën mbase ti s’i bën ballë as një gjynahu, e lëre më një armiku që pati guxim t’i betohej Allahut se do të të shkatërrojë. Pra, fillon të ngjitesh. Ndoshta ndodh ta ndiesh rrezikun e lartësimit, por, me kalimin e kohës, duke u ngjitur lart e më lart, dikur nuk sheh më çfarë ka poshtë dhe fillon t’i përjetosh bukuritë e lartësive.

Ndalesat e duhura

Falënderimi për mundësinë e përmbushjes së ramazanit

Zbatimin e këtij plani e ndihmojnë edhe ndalesat në stacione të caktuara, i pari nga të cilat është stacioni i falënderimit ndaj Allahut Y, ngaqë Ai ta mundësoi adhurimin në ramazan. Kjo, në fakt, paraqit një kusht për shtimin e të mirave:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ

“Nëse falënderoni, do t’jua shtoj të mirat”.³¹

A e ke falënderuar Allahun që ta ka mundësuar ta përfundosh ramazanin? Si mendon të vazhdosh më tej, nëse mendon se e ke kryer ramazanin me forcat e tua? Ti nuk mund të vazhdosh kësisoj. Për mundësinë që të jetosh dhe ta agjërosh edhe një ramazan duhet një falënderim i posaçëm dhe i vazhdueshëm ndaj Allahut Y. Ky, pra, është një kusht për vazhdimin e adhurimit pas ramazanit, çka nënkupton se duhet të ndalesh patjetër në këtë stacion.

Shqyrtimi i sjelljes

Stacioni i radhës ku ti duhet të ndalesh është ndalesa te vetvetja për ta shqyrtuar sjelljen tënde. Allahu ta dha këtë mundësi të paçmueshme (ramazanin), ndërsa ti bën lojë. Të paktën kërko falje duke thënë *estagfirullah*, që ta mbushësh boshllëkun e mangësive në ramazan, meqë ky kërkim i faljes ta jep edhe një mundësi më shumë për t’u përmirësuar. Sa herë që ti pendohesh para Allahut, e përtërin shansin për përpjekje të mëtejme, përndryshe rrezikon të të mos jepet një shans tjetër.

Shqyrtimi i pranimi të veprave

Stacioni tjetër ku duhet të ndalesh është ndalesa te veprat që ke bërë, për të rrahur mundësinë e pranimi ose mospranimi të tyre. Ti nuk mund të dish këtë me siguri, meqë çështja e pranimi a mospranimi të veprave i takon botës së fshehtë (*gajb*), të paperceptueshme për ne. Megjithatë, ti duhet t’i identifikosh shenjat e (mos) pranimi dhe të vazhdosh më tutje duke shpresuar në mëshirën e Allahut Y.

³¹ Ibrahim, 7.

* * *

Të gjitha ato që u thanë deri këtu, janë thirrje për të reflektuar, për të bërë një plan qëndrueshmërie, me qëllim që ta ruash investimin e bërë. Siç u sqarua në fillim, këto udhëzime përbëjnë një hartë me të cilën ti do të orientoresh në arenën sprovave, në mënyrë që t'u shmangesh rreziqeve dhe ta ruash energjinë që të duhet për rrugëtimin e mëtejshëm drejt Allahut Y.

Lusim Allahun që të na e ruajë investimin e bërë në muajin ramazan dhe të na e shtojë atë, meqë Ai është el-Kerim, Bujari që ua shton shpërblimet robërve të vet, si dhe të na japë fuqi që të vazhdojmë të përmirësohemi deri në momentin e fundit të jetës sonë. Amin!

Literatura e shfrytëzuar

Ahmed ibn Abdulhalim ibn Tejmije, Mexhmua Fetava. Hadithet i kontrolloi Amir Xhezar dhe Enver Baz; Dar Vefa dhe Dar ibn Xhevzi, botimi i katërt, Bejrut.

Ahmed ibn Hanbel esh-Shejbani, Musned el-Imam Ahmed ibn Hanbel, me recensim të Shejh Shuajb el-Arnautit dhe grupit të tij; Dar Muesesetu er-Rrisale, 2008.

Ebu Bekr Ahmed ibn Hujen el-Bejhaki, Shu'ub el-Iman, me recensim të Dr. Abdulali Abdulhamid Hamid; Mektebetu Rrushd, Rijad, botimi i parë, 2003.

Muhamed ibn Ebu Bekr ibn Ejub ibn Kajim el-Xhevzi, Igathetu Lehevan, me recensim të Muhamed Izedin Shems dhe Muhamed ibn Said Ijtim, nën mbikëqyrjen e Bekr ibn Abdulla Ebu Zejd; Dar Alem el-Fevaid dhe Dar Atae Ailmi, botimi i parë, 2009.

Muhamed ibn Ebu Bekr ibn Ejub ibn Kajim el-Xhevzi, Medarixh es-Salikin fi menazil es-Sairin, me recensim të Muhamed Exhmel Isllahi dhe Siraxh Munir Muhamed Munir, nën mbikëqyrjen e Bekr ibn Abdulla Ebu Zejd; Dar ibn Hazm dhe Dar Atae Ailmi, botimi i dytë, 2019.

Muhamed ibn Ebu Bekr ibn Ejub ibn Kajim el-Xhevzi, Zad el-Mead fi Hedji Hajri el-Aibad, me recensim të Muhamed Exhmel Isllahi dhe Siraxh Munir Muhamed Munir, nën mbikëqyrjen e Bekr ibn Abdulla Ebu Zejd; Dar ibn Hazm dhe Dar Atae Ailmi, botimi i dytë, 2019.

Muhamed ibn Ismail el-Buhari, Xhamiu es-Sahih, me recensim të Shejh Shuajb el-Arnautit dhe Adil el-Murshidit; Dar er-Rrisale el-Alemije, 2011.

Muslim ibn Haxhaxh ibn Muslim el-Kushejri, Sahih Muslim, Dar el-Fejha, 2000. Sulejman ibn Ahmedibn Ejub ibn Mutir el-Hami, Ebu Kasim Taberani, Muxhem el-Kebir, me recensim të Humed ibn Abdulmexhid Selefi; Dar Mektebe Ibn Tejmije, Kajro, botimi i dytë, 1994.

Sulejman ibn Eshath el-Ezdi es-Sixhistani, Sunen Ebi Davud, me recensim të Shejh Shuajb Arnautit dhe Muhamed Kamil Kureh Belelit; Dar er-Rrisale el-Alemije, 2016.